

DISCURSOS

LLEGITS EN

l'ACADÈMIA DE BONES LLETRES DE BARCELONA

EN LA SOLEMNE RECEPCIÓ PÚBLICA DE

D. CARLES SANLLEHY I GIRONA

EL DIA 21 DE JUNY DEL 1936

BARCELONA
ACADÈMIA DE BONES LLETRES
BISBE CASSADOR, 3
1936

DISCURSOS

LLEGITS EN

l'ACADÈMIA DE BONES LLETRES DE BARCELONA

EN LA SOLEMNE RECEPCIÓ PÚBLICA DE

D. CARLES SANLLEHY I GIRONA

EL DIA 21 DE JUNY DEL 1936

BARCELONA
ACADÈMIA DE BONES LLETRES
BISBE CASSADOR, 3
1936

EL TRACTAT DE PAU DE CASTRONUOVO
O CALTABELLOTA SIGNAT EN 1303 .

SENYORS ACADÈMICS:

Dec únicament a la benvolença vostra el preuat honor de seure entre vosaltres i d'ocupar el lloc que en tan docta i benemèrita corporació deixà vuit don Rafael Carreras i Bulbena, competentíssim en diverses disciplines.

Fóra per a mi una pretensió completament injustificada d'intentar comentar i jutjar les obres del meu digníssim antecessor, que Déu tingui a la Glòria. Em circumscriuré, doncs, a donar compte de les més sobressortints, amb la qual cosa ens assabentarem del moltíssim que deu la cultura de nostra ciutat al seu talent i a la seva constant laboriositat.

La seva *Historia del idioma español* i el seu treball titulat *L'Article, definit en la llengua catalana*, ens donen una idea dels seus profunds coneixements filològics.

Pel que fa referència a la història, devem al senyor Carreras les biografies del «Comte de Carreras», general de l'imperi austríac, i les d'«Antoni de Villarroel», «Rafel de Casanova» i «Sebastià Dalmau», les quals no solament ens presenten una exposició verídica i detallada de les seves vides, sinó també de la significació política i de la transcendència dels fets en què prengueren part. La seva lectura ens dóna a més un exacte coneixement de l'època en què visqueren.

Les seves principals aficions i màxima activitat varen ésser per als assumptes que podriem anomenar històric-crític-musicals, respecte als quals arribà a posseir una eru-

dició notabilíssima, fent aportació a la cultura històric-musical d'Espanya, i molt particularment de Catalunya, bon nombre de notícies completament ignorades i treient de l'oblit els noms dels a qui l'art de la música deu en la nostra terra part del seu desenvolupament. Les seves obres més notables en aquest sector, moltes de les quals es troben enriquides amb encertadíssims facsímils i altres amb il·lustracions acuradament escollides, són les següents: *Estudio crítico de las obras de George F. Haendel*. — *Tra-tado del Canto eclesiástico del Cardenal Bona*. — *La música en l'agonia del Beat Joseph Oriol*. — *Lo cant pla comparat ab la música moderna*. — *Idea del que foren musicalment los Joglars, Trobadors i Ministrils en les terres de parla provençal i de parla catalana*. — *La musica a Catalunya a la XVIII centúria*. — *La Opera Cervantina*.

Es també autor d'una obra curiosíssima que, si bé fa referència a qüestions musicals, objecte constant del seu estudi, pot considerar-se com històrica, doncs representa un treball de recerca als arxius verament meritori; es titula *Carles d'Austria i Elisabeth de Brunswick Wolfjenwut-tel a Barcelona i Girona*, i per relatar fets dels únics anys de l'edat moderna en què nostra ciutat tingué caràcter de capitalitat o de cort, doncs en ella s'hostatjaven els embaixadors dels estats més importants d'Europa, és molt interessant per a tots els que's dediquen a la història dels nostres avantpassats conciutadans.

Finalment cal esmentar del plorat Carreras i Bulbena la interessantíssima obra *La Academia Desconfiada y sos Acadèmichs*, antecessora d'aquesta Acadèmia de Bones Lletres, en la qual, havent pogut consultar un manuscrit de don Pau Ignasi de Dalmasas, Arxiver-acadèmic d'aquella, ens dona curioses biografies d'una cinquantena d'acadèmics, posant de relleu els mèrits literaris de tots ells.

I ara, després d'haver retut, com és de costum, aquest homenatge a l'illustre acadèmic, de qui sóc indigne successor, permeteu que, comptant amb la vostra amabilitat, passi a historiar la pau anomenada de Caltabellota.

Respectada i venerada ha d'ésser, en opinió meua, la memòria de Pere *el Gran* d'Aragó i Catalunya. Gràcies a haver petjat la terra siciliana, acudint a la crida que li feren els principals barons d'aquella importantíssima illa, i a l'encertada actuació política que hi desplegà, com a rei electe, el seu fill Jaume I, incorporà a la seva corona les illes de Còrsega i de Sardenya. Un altre dels seus fills, Don Frederic, pogué cenyir, en virtut del tractat de Cas-tronuovo o Caltabellota, la corona siciliana. D'aquesta fairsó, s'afirmà legalment com a sobirana, en una part d'Itàlia, la dinastia catalana. Alfons V *el Magnànim* s'apoderà del regne de Nàpols, i, en morir, el deixà a un fill seu bastard; així marcà una superioritat dels seus dominis hereditaris damunt d'una de les terres més cobejades d'aquella península Mediterrània.

Gràcies a aquests esdeveniments importantíssims, els quals podem afirmar foren els primers de caràcter internacional on intervingué un regne d'Espanya, tinguérem a Itàlia, fins al moment dels tractats que posaren fi a la guerra de Successió, vastos dominis. Això potser contribueix més encara que el descobriment d'Amèrica (el qual, si acceptem l'origen genovès de Cristòfor Colom, podria també, en part, ésser-ne una conseqüència) al nostre predomini a Europa, món d'aquella època. I encara després d'aquells tractats, els trons que ocuparen els fills de Felip V i d'Isabel de Farnèsio, fet que resultà naturalment en prestigi d'Espanya, foren deguts en gran part al nostre antic arrelament en terres italianes.

Podriem fer extensiu a Don Jaume el Conqueridor el nostre agraïment, puix que ell també elevà el prestigi d'Aragó i Catalunya, en l'ordre internacional. Aquest agraïment ha estat obscurit pel que li devem per les seves glòries gestes militars; però, indubtablement, fou obra de la seva encertada política exterior el casament del seu primogènit amb donya Constança, que fou la base dels esmentats esdeveniments. La seva personalitat degué ésser presa molt en compte entre els altres Estats. L'any 1233, quan estava assetjant València, arribaren a presència d'ell emissaris de Gregori IX i de les ciutats de Plasència, Bolònia, Milà i Florència, per tal de pregar-li que els donés l'ajut de les seves armes contra Frederic II. Van estipular

lar-se les condicions de l'expedició, d'acord amb els seus principals consellers, els Bisbes de Saragossa i Osca, els Mestres del Temple i de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem, don Roderic de Liçama i don Eximen d'Urrea; i encara que el pacte no arribà a realitzar-se, el nostre Gran Monarca restà, segons diu Zurita, «muy confederado con aquellos Estados».

Després de la revolta dels sicilians, el dia de Pàsqua del 1282, contra Carles I d'Anjou, germà de Sant Lluís, rei de França, qui regnava a Nàpols i Sicília feia només disset anys, en assabentar-se els naturals d'aquesta Illa que llur recent Sobirà es disposava a recuperar-la per mitjà de les armes, i a destinar a l'empresa un exèrcit nombrosíssim que havia preparat per a foragitar Miquel Paleòleg del tron de Constantinoble, es reuniren en Parlament general a la ciutat de Messina, en el qual va proveir-se a la governació del Reialme fins que es resolgués a quin príncep havia d'oferir-se la Corona. Després, en un altre Parlament, el qual va tenir lloc a Palerm, fou acordat d'oferir-la a Pere III d'Aragó, per ésser marit de donya Constança, filla de Manfred, darrer monarca de la dinastia de Suàbia, el qual perdé la vida lluitant a Benevento contra les tropes de Carles d'Anjou.

Els nobles Joan de Pròcida i Guillem de Messina, amb Pain Pacella i Nicolau Pacalla, foren designats per fer saber les decisions del Parlament de Palerm a Don Pere. Van trobar-lo a Constantina, ciutat africana, vers la conquesta de la qual havia sortit de Port-Fangós el dia 3 de juny, és a dir, al cap d'un mes d'aquella revolució que ha passat a la història amb el nom de Vespres Sicilianes. Per això alguns historiadors diuen que aquella expedició fou un pur pretext per a trobar-se més a prop de Sicília, i que l'esmentada revolució havia estat fomentada secretament pel Monarca aragonès. No crec, però, que existeixi cap document on pugui fonamentar-se aquesta suposició, la qual, per altra banda, no es pot considerar completament inversemblant. Sembla tenir especial interès a donar-la com a certa Giuseppe La Mantia, un dels historiadors sicilians qui més bé ha estudiat aquell període. Fonamenta especialment la seva opinió en les resolucions que sostingué Pere III amb Joan de Pròcida, sense tenir en compte que

eren degudes en principi a què aquest noble napolità intervingué en una lliga entre el nostre Monarca i l'emperador Paleòleg, a la cort del qual va trametre'l en 1279, en qualitat d'ambaixador seu. El mateix La Mantia confessa que Pròcida era partidari de fer seure al tron de Sicília un príncep de la casa de Suàbia i que féu expressament un viatge a Alemanya per a entrevistar-se amb Frederic de Turingia, fill del Margraf de Mísnia i casat amb una filla de Frederic II. Tampoc es pot deduir la secreta intervenció de Don Pere en les *Vespres*, de les paraules amb que acollí els emissaris sicilians qui van anar a oferir-li la Corona i que trobem narrades en la Crònica de San Juan de la Peña.

Don Pere, escoltats i meditats els consells dels principals capitosts del seu exèrcit, va decidir-se a acceptar l'ofertament dels emissaris sicilians i comunicà en una llarga lletra la seva resolució al Rei d'Anglaterra, el qual li convenia en extrem fer-se propici; a causa de la situació política en què es trobava en aquells moments el Rei anglès envers els Prínceps francesos.

Al cap de pocs dies va embarcar-se en direcció a Sicília, seguit d'una flota de cinquanta galeres i d'un exèrcit de deu mil homes, a bord de diversos vaixells de transport. Arribà a Trapani el dia 29 d'agost i féu la seva entrada a la ciutat sota dosser, les vares del qual eren dutes pels personatges més sobresortints de la Illa. Fou entusiàsticament aclamat pel poble al crit de « *Benvenuto il nostro Re mandato dal cielo a liberarci dall'atroce nemico* ». L'endemà es dirigí per terra des d'aqueixa població a la de Palerm; i a la Catedral d'aquesta ciutat rebé el ceptre de mans del Bisbe de Cefalú, perquè l'Arquebisbe palermità es trobava a Roma, on havia anat per a tractar amb Martí IV sobre el possible retorn de Sicília a l'obediència de Carles d'Anjou.

Mentrestant, aquest, comandant directament les tropes, havia posat setge a Messina. Formava part del seu seguici el Cardenal Guerau de Parma, el qual intentà endebades la submissió pacífica de la ciutat. Pere III trameté a Carles d'Anjou dos emissaris, amb una lletra on el comminava a abandonar la Illa sense vessament de sang. Certament, aquesta lletra no està escrita en termes massa con-

ciliadors, puix que en la capçalera Pere III es titula rei de Sicília, mentre que anomena don Carles únicament rei de Jerusalem i comte de Provença, sense voler-li reconèixer ni tan sols la sobirania de Nàpols. Per això, no cal trobar estrany que don Carles li respongués que era ell qui havia d'abandonar-la; i l'amenaçava, si això no feia, no solament amb els propis exèrcits, sinó amb els de la Santa Seu i amb els de Felip *l'Ardit*, de França. La plaça assetjada va resistir durant aquestes negociacions, gràcies a l'energia del seu governador Alaimó Leontino, fins que vingué a auxiliar-lo Roger de Llúria, el qual dispersà la flota napolitana, i don Carles es vegé forçat d'aixecar el setge i travessar pressosament l'Estret.

Un cop va trobar-se Don Pere en pacífica possessió de tota la Sicília, com que el seu caràcter bel·licós no li permetia la inacció, passà durant l'hivern a Calàbria, on s'apoderà de diverses poblacions i desfeu un exèrcit napolità comandat pel príncep de Salern i de Morea, fill de Carles d'Anjou, el qual tractava d'oposar-se al seu avanç. Escalada la contesa, el Rei de Nàpols reptà Don Pere, per mitjà de Gismond de Luna, ambaixador aragonès a Roma, al famós duel de Bordeus, el qual diversos historiadors italians, com Giovanni de Blasi, creuen que fou una estratagema per tal d'allunyar-lo d'Itàlia durant uns mesos. .

El nostre gran Monarca, hàbil polític, abans de la seva partença vers aquella allunyada ciutat francesa que era aleshores possessió d'Anglaterra, encarregà el govern de Sicília al seu fill segon Don Jaume, el qual, a començos d'aquell any 1283, havia arribat a la Illa amb la seva mare donya Constança i els seus germans petits. Va declarar-lo, a més, successor seu en aquell Reialme, i per això el títol que usava Don Jaume en els documents oficials durant aquell període deia: «*Iacobus Infans illustris regis Aragonum et Siciliae, filius suus, in regno Siciliae futurus successor et hæres, ac eius in eadem regno generaliter Locumtinens*».

Així feia constar Don Pere d'una manera explícita i concreta, que no havia d'ésser sobirà de Sicília el qui ho fos de Catalunya i Aragó. A causa de la joventut de Don Jaume — només tenia aleshores dinou anys — nomenà, per aconsellar-lo, Roger de Llúria, en qualitat de Gran Almi-

rall d'Aragó i Sicília; Alaim Leontino com a Gran Justicier, i, més tard, en 1284, Joan de Pròcida, Canciller; el qual ens indica com seguia ocupant-se personalment des de Catalunya dels afers de Sicília. Per tal d'atreure's la benvolença del Summe Pontífex, poc temps després de la seva arribada, féu encunyar unes monedes amb la inscripció «*Christo regna, Christo vince, Christo comanda*», i en altres «*Summa Potentia est in Deo*», i al revers de les quals es trobaven marcades les barres catalanes. A més, per tal d'afalagar els sicilians, escollí d'entre ells cinquanta dels cent cavallers que, segons les condicions estipulades per al duel, l'havien d'acompanyar a Bordeus.

Passat poc temps de la partença de Don Pere, van presentar-se davant les costes de Sicília les galeres de Nàpols, però foren derrotades per Roger de Llúria, una part a les proximitats de la illa de Malta, i la resta davant de Castellamare. En aquest darrer lloc fou fet presoner el Príncep de Salern, qui les comandava. Don Pere ordenà que fos traslladat a Barcelona el regi presoner. Naturalment, Don Jaume no podia desobeir el Rei son pare, però, per indicació dels seus Consellers, els quals van pensar, amb raó, que podria ésser perjudicial als futurs interessos polítics de Sicília desprendre's d'un ostatge tan important, va fer-li signar a Cefalú, abans d'embarcar-se, uns pactes en virtut dels quals es comprometia aquell Príncep de la Casa d'Anjou — qui havia d'ocupar el tron de Nàpols amb el nom de Carles II — a no titular-se ni ell, ni els seus successors, rei de Sicília; a donar-li en matrimoni la seva filla Donya Blanca, a qui prèviament havia de cedir tots els seus drets sobre la illa de Sicília i les seves adjacents; al seu germà Don Frederic, la seva altra filla, Donya Elionor, la qual havia de portar com a dot els ducats de Tarent i Sant Giuliano; i a assignar els territoris de Calàbria al seu fill Don Lluís, el qual s'havia de casar amb Donya Violant d'Aragó, filla també de Don Pere i Donya Constança. Com a fermança de tots aquests compromisos era obligat el Príncep de Salern a deixar en ostatge tres dels seus fills, si recobrava la llibertat. En aquella avinentesa s'acreditaren com a diplomàtics expertíssims Don Jaume i els seus Consellers, puix que tot allò establert als pactes signats a Cefalú, servia en gran part

de base per a tots els altres tractats que van celebrar-se entre les cases d'Aragó i d'Anjou, durant el període que ens proposem ressenyar, Tots aquells tractats es fonamenten, com veurem, en els enllaços matrimonials entre llurs Prínceps.

Abans d'arribar el regi presoner a les costes de Catalunya, morí Don Pere *el Gran*, i en virtut de les disposicions que havia promulgades a Messina, en sortir de Sicília per dirigir-se a Bordeus, va succeir-lo en els seus dominis d'Espanya el seu primogènit Don Alfons, i en els d'Itàlia el seu fill segon, Don Jaume, a favor del qual Don Alfons havia ja renunciat els seus drets, el maig d'aquell any mateix 1285 (a Sant Celoni), si bé havia fetes algunes salvetats relatives a les substitucions. Aquesta renúncia, unida a la promesa de servir fidelitat i prestar auxili al seu germà, feta quan es trobava a Mallorca, el 25 de novembre del 1285, fou per ell renovada solemnement després de la seva coronació a Jaca, a instància d'alguns prohoms sicilians.

La trista nova del traspàs del Gran Monarca català fou duta a Sicília per Roger de Llúria, i tot seguit es procedí als preparatius per a la coronació del nou sobirà. Don Jaume rebé el ceptre, com son pare, de mans del Bisbe de Cefalú, el 2 de febrer de l'any 1286, a la Catedral de Palerm; però això va ésser degut que aquella diòcesi es trobava vacant, perquè aleshores ja no hi havia a Sicília cap persona de valiment qui fos partidària de la Casa d'Anjou, com ho era el seu Prelat. Tot seguit després de la cerimònia de la coronació, foren solemnement promulgades diverses lleis, les quals, durant alguns segles, constituïren una part molt important del Codi legal sicilià.

Honorí IV, qui l'any abans havia succeït Martí IV en la càtedra de Sant Pere i era, com ell, partidari de la casa d'Anjou, no va aprovar la coronació de Don Jaume i cridà a Roma el Bisbe de Cefalú, Monsenyor Guinto. El nou Monarca no aconseguí de congraciar-se amb el Pontífex, amb tot i haver tramès a Roma, per tal d'assolir-ho, en senyal de submissió a l'Església, el cavaller català Jaume de Castelló i el jurisconsult i cronista messinenc Bartomeu de Necocastro, en qualitat d'ambaixadors extraordinaris.

No convenia als interessos polítics d'Eduard, IV d'Anglaterra, més conegut en la història com a Eduard I, perquè fou el primer monarca en aquella nació de la dinastia d'Anjou, que els Prínceps francesos cenyíssin les corones d'Aragó i Sicília, cosa que pretenien i per a la qual comptaven, segons sembla, amb el suport de la Santa Seu. Per tal d'evitar això, projectava la reunió d'una assemblea a Bordeus, on havien d'assistir plegats els representants del Summe Pontífex i dels Monarques d'Aragó, Castella, França i Mallorca. Per a preparar-la, trameté a Osca, on es trobava Don Alfons, el Bisbe Dunelinenc i Joan de Vessey, amb objecte d'aconseguir prèviament que fos signat un tractat de pau o, almenys, una treva entre el nou Monarca català i Felip el Bell de França — qui també acabava d'heretar la corona —, per tal de preparar el camí per a la pau més general que projectava. Don Alfons trameté a París, on es trobava el Rei d'Anglaterra, Pere Martínez d'Artassona i Joan Zapata, del seu Consell, amb prou poders per a acordar una treva amb Felip el Bell, la qual fou signada el juliol del 1286, després d'enutjoses deliberacions i gràcies a la intervenció conciliadora d'aquell Monarca. Aquella treva havia de durar fins al dia de Sant Miquel del 1287. Els mateixos emissaris, als quals van sumar-se després Gilabert de Cruilles i Ramon de Reus, ardiaca de Ribagorça, amb nous poders de Don Alfons, concorregueren a l'assemblea de Bordeus, que començà durant les festes de Nadal del 1286. Tot i trobar-s'hi presents, però, els arquebisbes de Ravenna i Monreale, en qualitat de Llegats Pontificis, Eduard I no aconseguí de veure realitzat el seu propòsit, a causa de la intransigència del Monarca francès.

Això no obstant, el rei d'Anglaterra no va cedir en els seus desigs, i es proposà aleshores, com a mitjà per arribar a la consecució d'una pau general, que fos posat en llibertat el Príncep de Salern, al qual l'unien vincles de parentiu i qui aleshores ja era Carles II de Nàpols, anomenat *el Coix*. Havia succeït a son pare en aquell reialme que, en nom seu, governaven el cardenal Guerau de Parma i el Comte d'Artois, perquè el Rei, com ja sabem, es trobava presoner a Catalunya, al castell de Ciurana. Don Alfons semblava no posar-hi massa resistència, per-

què els afers de Sicília ja no l'interessaven molt directament. Previst això per Don Jaume, li havia escrit diverses lletres, pregant-li que no donés llibertat al nou Rei de Nàpols, sense posar-hi per condició que ell fos reconegut oficialment rei de Sicília; i per tal de reforçar les seves pretensions, en les quals es trobaven molt interessats tots els sicilians, va trametre a Espanya Roger de Llúria. Al començament, foren satisfets els desigs de Don Jaume, perquè, fallida la conferència de Bordeus i concertada una entrevista personal entre els Monarques d'Aragó i d'Anglaterra a Oloró, en les capitulacions que foren trameses al darrer esmentat per tal que les aprovés, es van tenir molt en compte tots els pactes que Don Jaume havia fet signar a Cefalú, al qui era aleshores Príncep de Salern.

Les deliberacions celebrades a Oloró durant el mes de juliol del 1287 foren complicades perquè Don Alfons, per tal de deixar en llibertat Carles II de Nàpols, exigia, a més de les condicions pactades a Cefalú, que li lliuessin, en concepte de fiança, trenta mil marcs en moneda comptant, i vint mil en lliurances garantides per Eduard I; a més, que romanguessin en poder seu, com a ostatges, seixanta nobles provençals, i que fos fet reconeixement de vassallatge per part dels cavallers i ciutats de Provença, els comandants de les quals havien d'ésser elegits entre els parents dels qui havien deixat en ostatges. Aquestes condicions a les quals, en presència dels Llegats Pontificis, donaren assentiment, en principi, els apoderats de Don Carles, havien d'ésser signades per ell, abans no passessin tres dies després del seu alliberament. Per la seva part, el Rei d'Anglaterra pretenia que romanguessin en poder seu, també en concepte d'ostatges, l'infant Don Pere, germà petit d'Alfons, i el Comte d'Urgell, com a fermaça de la llibertat de Don Carles, la qual havia d'ésser efectuada després de fer lliurament dels seus fills.

Si bé ambdós Sobirans presents a Olorón, s'avingueren a aquestes mútues exigències, no van ésser rectificades per la Cort Pontificia, sinó que el primer acte de govern de Nicolau IV (elegit en febrer de l'any 1288) en cenyir la tiara, fou declarar nul tot allò estipulat a la ciutat pirenenca. Per això no van perdre ànims ni Don Alfons ni Eduard I, i el mateix Carles II, des de la seva presó, enut-

jàt perquè es perllongava massa, féu tot el que va poder perquè el seu alliberament es realitzés el més aviat possible. Per tal de procurar-se la moneda necessària, trameté la seva esposa, Donya Maria d'Hongria, a Roma, en demanda d'un préstec que li fou refusat per Nicolau IV perquè es proposava trametre a Don Alfons una embaixada, la qual s'havia de compondre de dos arquebisbes i del dominic Ramon de Viterbo, exigint l'immediat alliberament del Rei de Nàpols amb l'única amenaça de combatre Don Jaume, si no s'hi avenia.

Durant els mesos que van seguir, foren continuades les negociacions entre els Prínceps interessats en la pau, i van anar i venir emissaris de Barcelona a Bordeus, on es trobava Eduard d'Anglaterra. Gilabert de Cruïlles i Ramon de Reus, després d'un viatge a Provença, on aconseguiren de concertar a Arlés un armistici vàlid també per a Sicília, tingueren una entrevista amb Carles II a Mequinença, on, com ja veurem, havia estat traslladat des de Ciurana. De Sicília arribaren a Catalunya Guillem Lunfort i Conrad Llança, tramesos per Don Jaume, per a que, amb caràcter particular, intervinguéssin en tots els afers relatius a la pau, puix que naturalment l'interessava molt que les condicions sobre les quals fos estipulada no resultéssin a perjudici de Sicília i de la seva dinastia. Don Alfons, per tal de donar una prova de confiança al seu germà, va trametre'ls amb poders seus, perquè deliberéssin amb el Monarca anglès. Finalment, després de tantes d'embaixades i entrevistes, i malgrat l'oposició de Felip *el Bell*, qui prohibí el pas pels seus territoris dels ostatges provençals, es convingué a celebrar una nova reunió a Campfranc per tal de dur a la pràctica, en tot allò que fos possible, els pactes signats a Oloró.

Durant aquest temps, els prohoms de la unió aragonesa, qui tants d'enuigs causaven sempre als Monarques, per tal d'obligar Don Alfons a remetre'ls tot seguit uns castells que els havia promès, li exigiren que els hi donés Don Carles en ostatge, explotant d'aquesta faisó, a profit propi, una qüestió internacional, sense prendre gens en consideració els interessos generals del Reialme. Aquesta demanda no perjudicà a Don Alfons tant com ells es pensaven; li era convenient fer sortir de Catalunya Don Car-

les d'Anjou, ja que molt aviat, segons l'aspecte que anaven presentant les negociacions que havem referit més amunt, s'havia de veure obligat a alliberar-lo; i podria molt bé ésser que els catalans s'hi oposessin, puix que els interessaven, més que als aragonesos, els afers de Sicília. Això no ha de sorprendre, perquè Don Jaume, per un decret promulgat a Palerm en 18 de febrer del 1286, els havia concedit importants privilegis comercials, que no feia extensius als altres súbdits del seu Pare, als quals, segons frase d'un historiador alemany modern, el Doctor Lluís Klupfel, qui ha estudiat minuciosament les relacions de la Corona d'Aragó amb Sicília en aquella època, «els afers d'aquesta Illa irrogaven sacrificis, sense trobar-se compensats per cap avantatge». El Monarca s'avingué a l'exigència de la Unió i, en conseqüència, el Príncep fou conduït al Castell de Mequinença i posat sota la custòdia del Justícia d'Aragó.

Arribada la data de la reunió de Campfranc, la qual havia d'efectuar-se l'octubre de l'any 1288, el Rei d'Anglaterra i els Arquebisbes de Ravenna i Monreale, que en qualitat de Llegats de la Santa Seu també hi havien de concórrer, impacients que es celebrés i per tal d'exercir més forta pressió sobre Don Alfons, amb l'objecte que els seus consellers no oposessin cap obstacle a tot allò que s'havia estipulat a Oloró, van arribar fins a Jaca, on aleshores es trobava, i anaren plegats amb ell a Campfranc. Un cop allà, Eduard I s'encarregà de Carles II de Nàpols, després d'haver jurat aquest darrer que es tornaria a lliurar com a presoner, si en el decurs d'un any no havia pogut complir totes les condicions que eren imposades per al seu alliberament. Segons opinió d'alguns historiadors, no havent aconseguit de complir-les, passat aquell termini, va acostar-se amb nombrosos acompanyament al coll de Paniçars, com si volgués reintegrar-se novament a la presó, i després feu constar, per mitjà d'una acta, que no va trobar-hi ningú per a lliurar-s'hi.

Les hostilitats entre el regne de Nàpols i el de Sicília havien continuat fins a l'armistici signat a Arlés el 24 de maig del 1288, que ja havem esmentat. Roger de Llúria obtingué en juny del 1287 una brillant victòria sobre la flota enemiga, on s'havien embarcat gran nombre de senyors francesos qui havien vingut a allistar-se sota les

banderes de la Casa d'Anjou. Entre ells es trobaven els comtes de Monfort, de Brennes i de Joinville i el fill del de Flandes; per aquest motiu s'anomenà aquesta acció la «batalla dels Comtes». Passats uns mesos, va ancorar les seves galeres davant de la ciutat de Nàpols, i els seus habitants s'espantaren de tal manera, tement de veure la ciutat incendiada d'un moment a l'altre, que van dubtar si havien de reconèixer Don Jaume com a sobirà. Per això el comte d'Artois, qui seguia governant per poders el Reialme, va resoldre's a parlamentar amb el Gran Almirall, i convingueren pactar una treva de dos anys, que el darrer esmentat signà, sense consultar-ho prèviament amb Don Jaume, a qui va enutjar tant aquesta llibertat que, si no hagués intervingut a favor seu Joan de Pròcida, l'hauria destituït del seu càrrec.

Carles II de Nàpols, un cop recobrada la seva llibertat, abans de tornar-se'n al seu Reialme, com semblava natural, va traslladar-se a París, on fou rebut amb totes les honors degudes a la reialesa, i amb grans senyals d'affecte pels Prínceps francesos; però no aconseguí que Carles de Valois, aquell cèlebre rei del Capell (així anomenat perquè el Cardenal Chalet de Nointel, Llegat de la Santa Seu a França, en conferir-li, en nom de Martí IV, la investidura del regne d'Aragó a l'lers, ho feu col·locant damunt del seu cap, a faisó de corona, el seu capell de cardenal), abandonés els drets que aquella investidura li conferia, objecte principal del seu viatge a la capital de França.

De París va passar Don Carles a Itàlia, i es dirigí a Rieti, on aleshores es trobava la Cort Pontifícia, on fou coronat solemnement amb la seva esposa pel Papa Nicolau IV com a Rei de Sicília (denominació amb la qual protocolàriament es designava en aquella època Nàpols i la illa de Sicília), i de Jerusalem, i sobirà dels ducats de Puglia i Calàbria, i del principat de Càpua. Des de Rieti va dirigir-se a la ciutat de Nàpols, on fou rebut pels seus súbdits molt afectuosament, perquè era príncep benigne i just. Don Alfons el titulava solament, en les seves comunicacions oficials, Rei de Jerusalem, puix que no volia establir cap precedent que pogués perjudicar el seu germà Don Jaume. El qual, quan va assabentar-se dels termes

emprats en la cerimònia de la coronació, i sospitant que les negociacions, que eren continuades per Don Alfons i per Eduard I d'Anglaterra, per tal d'arribar a la conclusió d'una pau entre Sicília i Nàpols, no havien de tenir pròxim acompliment, trameté a Carles d'Anjou, Bernat Sarriano per tal d'assabentar-lo que donava per acabada, encara que no haguéssin passat dos anys, la treva que havia signat Roger de Llúria, sense el seu consentiment; i passant tot seguit a vies d'acció, s'apoderà de Seminara, Santa Cristina i Montealegre, poblacions situades a la costa de Calàbria, i assetjà, durant el mes de juny (1289), la de Gaeta, al principat de Càpua, on trobà inesperada resistència. En efecte, havien acudît a defensar-la, per una banda, el mateix Carles II de Nàpols, i per una altra el Comte d'Artois. Don Jaume hauria caigut segurament en poder d'ells, si Eduard d'Anglaterra, constant negociador de pau entre les cases d'Aragó i d'Anjou, enutjat perquè Don Carles contra el que s'havia pactat a Campfranc, s'havia fet coronar rei de Sicília, va trametre al Summe Pontífex, Otó de Grandisson, per tal de recordar-li que ambdós havien participat en aquell tractat. Per això creia que aleshores es trobaven obligats a intervenir en una discòrdia que s'originava a causa que una de les parts no havia complert els pactes. Nicolau IV, per a no fer massa palesa la seva parcialitat a favor del Príncep d'Anjou, trameté a Gaeta un llegat seu per tal que, junt amb l'esmentat ambaixador anglès, exhortés els dos Monarques belligerants a depositar les armes. Van trobar-los prou disposats a fer-ho: Don Carles, perquè temia enemistar-se amb Eduard d'Anglaterra, qui podia acusar-lo de no haver estat fidel a tot allò que havia promès a Campfranc i de quin compliment s'havia fet responsable; i Don Jaume, perquè es trobava davant de Gaeta en una situació militar molt compromesa.

En conseqüència fou signada una nova treva el 29 d'agost (1289), la qual havia de durar fins al dia de Tots Sants del 1291, amb tot i l'oposició del comte d'Artois i dels principals senyors napolitans, qui s'oposaven que el Monarca deixés d'aprofitar la privilegiada situació estratègica en què es trobava envers el seu rival. També va obligar-se Don Carles a realitzar tot allò promès a

Campfranc, que havia quedat sense complir. Van quedar espessament exclosos de la treva, segons ens diu Michele Amari, les Companyies d'Almogàvers, cosa que ens dóna idea de llur singular disciplina. Don Carles, però, es comprometia a no donar-los oficials, ni ajudar-los de cap altra manera.

Potser Nicolau IV va avenir-se tan fàcilment a allò que va sol·licitar d'ell Eduard I, perquè abrigava secrets de signis respecte a Terra Santa. De totes les conquestes dels Croats a Orient, només s'havia conservat Tolemaida; i com que la major part dels Prínceps cristians s'havien excusat de concórrer a l'empresa de recuperar els territoris perduts, i Don Jaume es trobava ésser l'únic qui disposava d'una poderosa flota, va pensar que podria encarregar-se'n, si li era donada la seguretat que durant la seva absència es mantindria la pau als seus dominis. Per tal d'induir-lo a encarregar-se de la reconquesta de Terra Santa, va trametre a Sicília un frare català anomenat Raimond.

Don Jaume i els seus Consellers es sorprengueren molt de la inesperada demanda del Pontífex, qui no havia volgut ratificar l'article del tractat d'Oloron, pel qual Don Carles d'Anjou renunciava els seus drets sobre Sicília. Els personatges més importants de la Illa opinaren que Don Jaume havia de refusar en absolut la demanda Pontifícia; però el Príncep aragonès, no volent enemistar-se amb la Santa Seu, trameté a Roma Joan de Pròcida, home, com sabem, de gran capacitat i experiència en qüestions diplomàtiques, per tal de fer saber a Nicolau IV, que es trobava disposat a intentar la reconquesta de totes les terres que havia pres el Soldà de Turquia, i que pensava destinar-hi una flota de trenta galeres i un exèrcit de dotze mil homes, sota la condició que aixequés l'entredit que havia imposat contra el seu Reialme; que l'autoritzés a titular-se rei de Jerusalem, com els seus antecessors, i que exigís de Carles d'Anjou que la treva signada amb ell a Gaeta per dos anys, fos allargada tres anys més.

El Pontífex no s'avingué a totes aquestes exigències, i després de diverses negociacions, es va fer saber a l'ambaixador sicilià, que el govern de Roma no es podia comprometre a res, fins que no s'hagués arribat a la conclu-

sió d'un nou tractat de pau entre el Sobirà de Nàpols i Alfons III d'Aragó, puix el consentiment del primer, supeditat a alguna de les seves pretensions en dit tractat, era necessari per a les condicions interessades. Amb tot, com que Don Jaume tenia interès especial a mostrar-se fill sotmès de l'Església, trameté set galeres ben armades en defensa de Tolemaida, i disposà que altres deu recorreguéssin les costes de Berberia per tal de tenir allunyats els sarraïns d'aquelles mars.

Per tal d'arribar a la conclusió del tractat de pau, el qual, com acabem de dir, s'estava negociant, després d'haver-se efectuat una entrevista entre Don Alfons i Don Carles, en un lloc pròxim a La Junquera, es reuniren a Tarascó, durant el mes de febrer del 1291, el mateix Don Carles, qui representava alhora el seu parent Felip *et Bell*, i portava al seu costat el cèlebre juriconsult Bartomeu de Càpua; els plenipotenciaris de Don Alfons, qui havien estat designats en unes Corts convocades expressament a Barcelona, i entre els quals figuraven el cèlebre Bisbe de Saragossa Uc de Mataplana; els d'Eduard I d'Anglaterra i els Cardenals Guerau de Parma i Benedetto Gaetani, en qualitat de Llegats Apostòlics. El dia 19 d'aquell mateix mes, signaren un projecte de tractat, per una de les clàusules del qual, els representants de Don Alfons es comprometen que el Rei, ni directament ni indirecta, no donaria el seu ajut per que la seva mare Donya Constança i el seu germà Don Jaume continuéssin en possessió de Sicília contra la voluntat del Summe Pontífex, a qui reconeixia la sobirania de la Illa. Per tal de ratificar tot allò pactat, es tornaren a reunir Don Alfons i Don Carles al Pertús.

A començos de gener d'aquell mateix any, Don Jaume, justament per tal d'evitar que a Tarascó es convingués alguna clàusula qui pogués perjudicar els seus drets, cosa que amb raó temia, trameté a Barcelona Gisbert de Castellet i Bertran de Canyellas. Don Alfons, tement per la seva part, que la presència d'aquells emissaris pogués portar algú obstacle al felix èxit de la seva pau amb Felip *et Bell*, la qual tant li cònvienia, va retenir-los a Catalunya.

Passat poc de temps, Don Alfons trameté a Roma el susdit Bisbe de Saragossa, acompanyat de Berenguer de

Puigvert i Pons de Solsona, per a mostrar llur submissió a Nicolau IV «*Gratiam, veniam, et misericordiam petere*», segons les instruccions que van donar-los. També havien d'assabentar-lo de tot el que s'havia pactat a Tarascò; i trameté a Sicília Fra Guillem de l'Estanyol, abat de Poble, no sols amb el mateix objecte, sinó, ensems, per excusar-se d'haver-lo ratificat i per exposar en secret a Donya Constança i a Don Jaume els motius d'indole interior que l'havien obligat a signar-lo; i segurament per a fer-los saber que, malgrat tot, podien comptar amb el seu ajut secret.

Un esdeveniment inesperat féu que romangués sense efecte immediat tot el que s'havia convingut a la ciutat provençal, anomenat també per alguns historiadors el tractat de Briguoles. Don Alfons morí a Barcelona el dia 18 de juny d'aquell any mateix, 1291, i segons el que s'havia establert en les seves disposicions testamentàries atorgades en 1287, i llur codicil, l'havia de succeir en els seus reialmes d'Espanya Don Jaume, i en els seus dominis d'Itàlia Don Frederic, a qui, donada la seva joventut, deixava sota una espècie de tutela exercida per la seva mare Donya Constança, durant els primers anys, i disposà també que el seu primer Conseller fos Roger de Llúria. Tot just arribat a Sicília, Ramon de Manresa, encarregat per l'infant Don Pere de trametre-li la trista nova, Don Jaume cuità a partir cap al seu nou Reialme, i s'embarcà durant el mes següent a Trapani, on havien anat per a fer-li jurament de submissió el Comte d'Ampúries i d'altres magnats catalans i aragonesos. Abans féu saber al poble sicilià que deixava com a vicari general seu l'infant Don Frederic, indicant d'aquesta manera que no pensava conformar-se amb la voluntat del seu pare ni amb la del seu germà. Amb tot, respecte al darrer esmentat, cal fer constar que no tenia cap dret a disposar del govern de Sicília, puix que mai no s'havia titulat el seu sobirà, ni havia efectuat cap acte que de fet ho mostrés.

Don Jaume va titular-se, des de la mort de Don Alfons, «*Jacobus divina favente clementia Aragonum, Siciliae, Majoricarum et Valentiae Rex, Barchinonae Comes*». Com a disculpa d'aquesta usurpació es pot únicament allegar la

seva tendència política, tant abans com després d'ocupar el tron d'Aragó; la qual sempre va fonamentar-se en l'estreta unió d'aquell Reialme amb el de Sicília, per tal que d'aqueixa faisó, en unió amb Castella, Anglaterra i el partit gibelí, pogué enfrontar-se amb el Papa i amb Nàpols. Donya Constança va aconsellar-lo sempre en aquest sentit, i tal vegada a ella es degué que Don Frederic no protestés de la usurpació.

El dia de Tots Sants d'aquell mateix any, 1291, finia, com sabem, el termini pactat per la treva de Gaeta; per això Don Jaume encarregà al seu germà que es trobés preparat per a reprendre la contesa, i com que eren els territoris de Calàbria els qui es trobaven amb més perill d'ésser atacats, va nomenar-ne governador Blasco d'Alagón, en les dots militars del qual tenia molta de confiança. Amb tot i haver-li ordenat que complís les ordres de Don Frederic, prou va demostrar amb el seu nomenament, que ni tan sols era efectiu el càrrec de Vicari general amb què l'havia investit. Però Carles II de Nàpols, qui ni tan sols es trobava al seu Reialme, el governament del qual havia conferit al seu primogènit Carles Martel, no va intentar reprendre les hostilitats, degut en gran part que la república de Gènova, aliada fins aleshores dels Prínceps d'Anjou, gràcies a negociacions diplomàtiques de Don Jaume, acordà no sortir de la neutralitat, malgrat que Don Carles havia passat personalment a aquella ciutat per tal que la Senyoria li deixés les seves galeres, sense les quals no podia intentar dur a bona fi un atac contra Sicília. Per altra banda, el nou Rei de Nàpols tampoc no tenia caràcter bèl·licós i era, en canvi, previsor i prudent; de manera que, davant la fallida de les seves gestions a Gènova, va decidir-se a continuar la lluita en el terreny diplomàtic i a seguir la seva política personal, que era la de procurar l'isolament de Sicília i sostenir ensems relacions pacífiques amb el regne d'Aragó.

Per a fer-ho, mancava aleshores a Don Carles el seu més important i eficaç valedor, Nicolau IV, mort el 4 d'abril del 1292, com també el tenaç mitjancer de pau entre els Prínceps de la seva Casa i els de la Casa d'Aragó, Eduard I d'Anglaterra, qui no podia intervenir aleshores perquè es trobava en guerra amb França. Sorgí, però, un

nou intermediari, que fou Sanxo IV de Castella. Convenia al fill de Don Alfons *el Savi*, que el Monarca francès no seguís ajudant l'infant Don Alfons de la Cerda, qui li disputava la Corona. Amb l'objecte d'aconseguir-ho, oferí a Don Carles de Nàpols de fer tots els possibles per tal que Don Jaume, amb qui es trobava íntimament lligat, abandonés el regne de Sicília. Justament durant el mes de novembre d'aquell any mateix 1291, en el qual Don Jaume s'havia coronat rei d'Aragó, tingué amb ell unes converses, entre Arizà i Monteagudo, en les quals fou acordat el casament del nou Rei amb la Infanta castellana Donya Isabel. La cerimònia va celebrar-se al cap de poques setmanes a Sòria, amb tot i que la núvia només tenia nou anys.

Encara que Don Jaume no semblava llavors decidit a fer donació dels seus drets més o menys legals al regne de Sicília, damunt d'aquesta base i de la renúncia de Carles de Valois als que tenia sobre el regne d'Aragó, van desenvolupar-se, com ja veurem, els esdeveniments diplomàtics qui van succeir-se fins arribar al tractat de pau de Castronuovo o Caltabellota.

Sanxo IV va començar les seves negociacions, trametent durant el mes d'abril de l'any següent (1292) al Rei de França, una ambaixada presidida per Don Gonçal Garcia Gudiel, arquebisbe de Toledo. No degué ésser completament infructuosa, puix que passat poc de temps del seu retorn, ja trobem el Monarca castellà en contínua relació amb Don Jaume. Al mateix temps va posar-se en comunicació amb Carles II, al qual naturalment devien afalagar les bases d'aquelles negociacions referents a Sicília; de manera que cuità a trametre a Espanya Benet Calamandrano, Gran Mestre de l'Ordre de Sant Joan de Jerusalem, el qual va traslladar-se tot seguit a Guadalajara, on havien acordat de reunir-se a començos de l'any 1293 els dos Monarques espanyols. També concorregué a aquella assemblea Gisbert de Castellet en representació, per bé que amb caràcter particular, de Don Frederic, a qui no degué plaure gaire tot allò pel que pogué deduir de l'entrevista del seu representant; perquè, des d'aquella data, sembla observar-se mant recel entre els Prínceps germans.

Per tal d'aconseguir el consentiment de Felip *el Bell*

a tot allò tractat i convingut, en principi, a Guadalajara, va celebrar-se durant el mes d'abril del 1293 una assemblea a Pontoise, on es trobava aleshores la Cort napolitana. Carles II hi defensà personalment les seves aspiracions, ensems que actuava com a representant del Monarca francès. Benet Calamandrano anà també a Pontoise, en representació, junt amb Martí González, bisbe d'Astorga, de Sanxo IV, si bé, en realitat, hi anava a exercir la funció de mitjancer entre tots els Prínceps. Don Jaume havia conferit la seva representació a Aparici Miquel Sánchez, bisbe de Segorb. Carles II posà tota la seva sagacitat a fer renunciar a Carles de Valois, qui també hi era present, els seus drets al regne d'Aragó; però com que no es va arribar a deliberar d'una faisó concreta sobre la renúncia de Don Jaume a Sicília, no es va poder arribar com a resultat pràctic de la reunió de tan elevats personatges, sinó a l'establiment d'una treva fins a últims de juliol, data en la qual, segons va convenir-se, s'havia de celebrar una nova assemblea a Logronyo. Potser mancà a Pontoise una persona, l'autoritat de la qual es trobés enfortida amb la representació de la Santa Seu, com va passar a Tarascó amb el cardenal Benedetto Gaetani; ara, però, la cosa era impossible, perquè el Pontificat es trobava vacant.

Don Jaume no va descoratjar-se per la fallida de l'assemblea de Pontoise, i veiem que a començos de juny (1293) celebrà una entrevista a Taraçona amb Sanxo IV, i va mostrar-se de tal manera obstinat que Don Sanxo pogués continuar les seves negociacions amb els Prínceps francesos, que no tingué inconvenient a accedir a la seva demanda que romanguessin en poder d'ell els tres fills de Carles II, Lluís, Robert i Ramon Berenguer, així com els nobles provençals que, com sabem, s'havien lliurat en ostatge a Don Alfons. Pensava que d'aquesta faisó fóra més fàcil que el Rei de Nàpols anés també a Logronyo. Don Jaume semblava decidit aleshores a tots els sacrificis, menys al d'abandonar Sicília; per això veiem que, des del començament d'aquestes negociacions, ja no es tracta del casament de la seva germana Iolanda amb Don Alfons de la Cerda, convingut en vida de Pere *el Gran*.

A darrers de juny es trobaven a Logronyo, segons allò convingut, la Cort aragonesa i la castellana, Don Jaume

va emportar-se'n la seva jove, més ben dit, infantil esposa Donya Isabel, diversos magnats i juriconsults, i també Joan de Pròcida, vingut expressament de Sicília. Amb Don Sanxo es trobava la reina Donya Maria de Molina. Carles II, acompanyat per Benet de Calamandrano, va atendar-se a Viana, població important de Navarra, situada a curta distància de la frontera. En els seus termes s'aixecaren diverses tendes de campanya, destinades a allotjar les persones Reials i llurs Consellers, per tal que no es pogués allegar que allò pactat havia obeït a cap pressió. Per primera vegada es va tractar oficialment de la renúncia de Don Jaume a Sicília; davant de la seva decisiva negativa va quedar bruscament acabada la reunió, i Sanxo IV va cedir per por que França no tornés a donar suport al Príncep de la Cerda, a favor de les pretensions de Felip *el Bell*. Tot i això, no foren rompudes les relacions entre els Monarques espanyols, puix que els veièm sortir plegats en direcció a Tاراçona, on Don Jaume va tornar a Don Sanxo la infanta Donya Isabel, el matrimoni de la qual fou anul·lat, i li foren retornats, en canvi, els Prínceps d'Anjou i demés ostatges.

Carles II no va perdre totalment el temps a Navarra. Per tal d'intimidat Don Jaume, va posar-se en relació amb els turbulents grans senyors aragonesos, i en tornar a Provença, trameté a Tarragona, on Don Jaume es trobava, Benet Calamandrano, per tal de continuar tractant, amb l'avantatge d'aquella amenaça interior, sobre les condicions de la pau. Les bases sobre les quals va establir-se la discussió entre el Monarca aragonès i el Gran Mestre de Sant Joan, foren: que el primer esmentat conservaria la corona de Sicília només durant la seva vida i que, mort ell, havia de passar aquella a l'Església, sense que el Summe Pontífex la pogués donar com a feu a un altre príncep; i que a Don Frederic, a qui seria ofert en matrimoni una filla de Don Carles, li seria donat com a feu de la Santa Seu la illa de Sardenya. També Don Carles, naturalment, va oferir la continuació de l'armistici, comproment-se a fer tots els possibles per tal que també el respectés Felip *el Bell*. No hi va posar, però, massa obstinació, perquè li convenia que Don Jaume es sentís més o menys amenaçat pel seu poderós parent.

Per a la ratificació de tot allò tractat a Tarragona, Don Jaume i Don Carles s'entrevistaren (el desembre de l'any 1293) al mateix lloc on el primer s'havia reunit amb Don Alfons, abans de l'assemblea de Tarascó. Cada Monarca va portar dotze consellers, i nombre igual de capitans, encarregats que ningú no s'acostés, puix que convenia restés secret tot allò que fos estipulat. Només va fer-se públic haver-se acordat que no es reprendrien les hostilitats fins passat un any d'haver estat elegit un Pontífex, cosa a la qual també s'adherí França. L'únic que es pogué deduir d'aquella reunió fou que per primera vegada Don Jaume no va mostrar-se contrari a abandonar Sicília. Aquest canvi de política resultà ésser una fita molt important per tal d'arribar a la pau entre ambdós Monarques, els quals seguiren en relació per mitjà d'un ciutadà barceloní anomenat G. Llull, qui va efectuar freqüents viatges a Provença.

Per aquell temps es disputaven la preponderància política de Sicília dos partits: l'un, que podríem anomenar patriòtic sicilià, que, per a marcar bé la seva diferència amb l'altre, s'anomenava ell mateix llatí, si bé els que el formaven, que eren descendents de les antigues famílies de la Illa, es podien bé lloar d'origen grec; i l'anomenat sicilià-català, constituït principalment a base dels feus i de la milícia, i al qual pertanyien, a més d'algunes famílies poderoses qui menaven vida política o de cort, molts de gibelins desterrats de les altres regions italianes i els cavallers catalans i aragonesos qui havien anat a Sicília amb Don Pere. Don Jaume, d'ençà de la reunió celebrada a Guadalajara a principis de 1293, i sobretot d'ençà de la que a l'abril tingué lloc a Pontoise, va decantar-se a intervenir molt directament en els assumptes de Sicília; per tal de poder-la traspassar a la Santa Seu, sense necessitat d'haver de sostenir una guerra. Amb aquest objecte, va ajudar-se naturalment del partit sicilià-català, i va adoptar algunes disposicions, com la del desarmament de la flota i la de fer venir a Catalunya. Blasco d'Alagó, amb el pretext que s'havia extralimitat en les funcions que li conferí a Calàbria, posant en circulació una nova moneda, en realitat, però, perquè l'enutjaven les consideracions que mostrava envers Don Frederic, les quals disposicions mo-

lestaren i intranquillitzaren el partit patriòtic. De manera que quan arribà Gisbert de Castellet i va donar compte del que havia passat a Guadalajara, va reunir-se el Parlament General a Messina i acordà trametre a Espanya una embaixada, per tal d'esbrinar els seus propòsits.

Els emissaris sicilians desembarcaren a Barcelona a començos de juliol del 1293, i trobaren que Don Jaume estava realitzant unes negociacions amb el Monarca castellà. Els rebé molt cortesment i va pregar-los que s'adherissin a l'obra pacificadora que estava acomplint, tot i prometent-los que no conclouria un tractat desfavorable a Sicília. Aquesta afirmació, però, no convencé els embaixadors; de manera que, quan van retornar a la Illa, augmentà la inquietud dels seus compatriotes i Don Frederic provà endebades d'esvair les seves sospites sobre l'actuació i els propòsits del seu regi germà.

El dia 5 de juliol del 1294 fou elegit a Perúgia, després de llarga lluita entre els Orsini i els Colonna, i després de laborioses deliberacions del Col·legi Cardenalici, el monjo benedictí Pere de Morone, amb el nom de Celestí V, a qui no va servir de res la seva humilitat, en voler que la seva entrada a Aquila, on va ésser coronat, revertis la menor solemnitat possible; puix encara que volgué entrar a la població muntat dalt d'un ase, no pogué evitar que dos reis, el de Nàpols i el d'Hongria, el menessin.

Don Jaume va pensar aleshores que havia arribat l'hora de la ratificació d'allò tractat al Pireneu amb Carles d'Anjou, i com que no es fiava del seu germà, no per manca de lleialtat, sinó perquè suposava ésser massa forta prop d'ell la influència del partit patriòtic, va decidir-se a efectuar un cop d'estat. Trameté a Sicília Ramon de Vilanova, el seu molt addicte Camarleng, amb l'objecte de fer decantar Donya Constança i Don Frederic, així com les persones de més valiment en aquella Cort, a la seva política pacificadora. Ordenà que tornessin immediatament a Catalunya Blasco d'Alagó, i el Gran Justicier Conrat Llança, perquè els trobaven massa lligats al partit patriòtic, i va substituir-los per persones de la seva absoluta confiança.

Durant el curt pontificat de Celestí V no va canviar la

situació política; puix que si és cert que el 1^r d'octubre ratificà a Aquila els articles convinguts entre Don Jaume i Don Carles, féu constar al mateix document que feia la ratificació únicament «*in quantum ad nos et romanam Ecclesiam pertinet*», i a més, en una clàusula addicional, manifestà que, respecte a la situació espiritual del regne d'Aragó, no disposaria res sense l'anuència de Felip *et Bell* i Carles Valois.

Volent Carles II aprofitar-se de la influència que aleshores tenia a la Cort Pontifícia, la qual retenia a Nàpols, cregué ésser aquell moment el més sortós per a la conclusió de la pau general, i cuità a pregar a aquells Prínceps que trametessin Plenipotenciaris a la capital del seu Regne. Per tal de convèncer Don Jaume, va nomenar el Comte d'Armagnac, qui tingué diverses conferències amb Guillem de Montcada, i després amb Ramon de Minorisa i Bernat de Sarriano, delegats del Monarca català. També, per iniciativa d'ell, van traslladar-se a Barcelona el comte Raül de Clermont i Pere Flotte, representants de França, i finalment també arribaren a la ciutat comtal el constant negociador Benet de Calamandrano, acompanyat del Bisbe de València, els quals trameteren a Don Jaume el desig de Celestí V que es traslladés a Isquia, per tal de poder tractar amb ell més fàcilment. Malgrat, però, de tantes pressions, Don Jaume no es decidí a prendre cap resolució, i en aquesta situació va esdevenir-se el canvi de Pontífex.

Clement V no havia nascut per a regir els destins de l'Església, en aquells temps en què aquesta prenia tanta part en els esdeveniments polítics, sinó per a la vida monàstica; per això va renunciar el Papat, i en lloc d'ell fou elegit, el dia 24 de desembre (1294), el cardenal Benet Gaetani, amb el nom de Bonifaci VIII, molt afecte a la casa d'Anjou i home de singular energia. Va proposar-se d'inaugurar el seu Pontificat amb una era de pau; i com que la pau depenia en gran part de l'actitud en què es col·locaria Don Jaume respecte als seus drets sobre Sicília, una de les seves primeres disposicions fou de nomenar embaixadors, per tal que es traslladessin a Barcelona, el Cardenal Guillem Ferris i el mateix Carles II, el qual, en el seu ferm propòsit d'arribar aviat a la conclusió de la pau, no tingué inconvenient a acceptar un

càrrec que semblava no escaure a la dignitat Reial. També escrigué Bonifaci VIII una llarga lletra al nostre Monarca, aconsellant-li que es casés amb Donya Blanca d'Anjou, cosa que significava, naturalment, la pau amb França, constant daler de Don Jaume. En la susdita lletra li insinuava la conveniència que tot allò referent a Sicília ho tractés ell directament amb Don Frederic. Això degué satisfer-lo, perquè, decidit com semblava a abandonar aquella Illa, li havia d'ésser molt violent d'entendre directament amb el seu germà. En la mateixa lletra li comunicava la designació de la preclara ambaixada; però la lletra es creuà amb una altra de Don Jaume on li comunicava que ell també li trametia una ambaixada, i aleshores el Summe Pontífex va cuitar a escriure-li, fent constar amb quin goig rebia la seva determinació, i manifestant-li que els susdits ambaixadors esperarien l'arribada dels seus a Roma.

Els plenipotenciaris designats per Don Jaume eren Gilabert de Cruilles, Guillem Durfort, Pere de Costa i Guillem Galvany, un dels més insignes juriconsults d'aquell temps. Va donar-los instruccions molt precises: abans de tot havien de procurar una intel·ligència amb els representants de França; i, únicament en el cas que per aconseguir-ho vegéssin que era necessari abandonar els seus drets a Sicília, caldria avenir-s'hi, però quan haguéssin passat tres anys d'ésser acordada la pau. També els encarregava que, en arribar a Roma, presentéssin sobretot llurs excuses al Pontífex, per no haver-se traslladat a Isquia, com li ho havia demanat el seu antecessor, i que a les audiències que tinguéssin amb Sa Santedat, procuréssin esbrinar la seva manera de pensar. Després d'això havien de negociar amb els delegats francesos, atemperant llur conducta a allò que haguéssin pogut deduir en les susdites audiències. Respecte a Carles II, el qual, amb el seu proto-notari Bartomeu de Càpua, es trobava també a Roma, havien de romanindre a l'espectativa, tot procurant d'atreure-se'l «per les pus amoroses paraules», sense comprometre's envers ell, concretament, en cap qüestió. Com sigui que els plenipotenciaris podrien trobar-se a Provença amb el Cardenal de Sant Climent i amb Carles II, així com amb els representants de França, Pere Mornay, bisbe d'Orleans, i Pe-

re de Cumenes, abat de Saint Germain, portaven també especials instruccions per a aquesta contingència.

A darrers de març del 1255 es trobaven ja a Roma els plenipotenciaris de Don Jaume, i ben aviat van arribar a una intelligència sobre la base del casament d'aquell amb Donya Blanca, i també, de no prestar suport directament ni indirecta al Rei d'Anglaterra; però Bonifaci VIII, en adonar-se que això seria en perjudici del seu fidel aliat Carles II, no donà el seu consentiment a allò que havien convingut, i assumí des d'aquell moment, personalment, la direcció de les negociacions. Gràcies a la seva energia aconseguí que tots els presents arribessin en principi a un acord. Però, per tal que fos favorable a Don Carles, volgué celebrar una entrevista amb Don Frederic, la qual, amb esperit de previsió, ja havia iniciat, com havem vist, a la lletra que va escriure a Don Jaume, i amb tal objecte, sortí a primers de maig en direcció a Veletri on l'havia citat, ordenant abans al Monarca napolità i als plenipotenciaris catalans i francesos que es traslladessin a Agnani.

Al cap de poc temps d'haver pujat al Soli Pontifici Bonifaci VIII, Don Frederic, per tal de mostrar-se fill submís de l'Església, va trametre-li, per a complimentar-lo, Manfred de Lança i Ruggiero Geremia, als quals rebé molt afectuosament, tot expressant-los el desig de conèixer Don Frederic, de qui havia sentit a dir tantes lloances, i preguntant-los que volguessin ésser intèrprets del seu vehement desig. Va comissionar per acompanyar-los, en llur viatge de retorn, el seu capellà Bernard Camerido, portador d'una lletra amb la invitació Pontifícia que fos el seu hoste a Veletri.

Naturalment, no podia escapar a la perspicàcia de Don Frederic que la intenció de Sa Santedat era d'induir-lo a abandonar Sicília, i com que tant si es veia obligat a decidir-s'hi, com si, al contrari, havia d'oposar-se a la insinuació Pontifícia, li convenia de trobar-se assistit pels representants del poble, va assabentar d'aquella invitació Palerm i d'altres ciutats principals. Totes van pronunciar-se en el sentit que ni tan sols havia d'avenir-se a la demanada entrevista; però Don Frederic es trobava decidit a no desairar Bonifaci VIII, i sortí cap a Veletri, acompanyat

nyat de Joan de Pròcida, Roger de Llúria, Ruggiero Gheremia, bon nombre de representants de les ciutats, i fins a cent vint cavallers, perquè és volgué donar al seu viatge tota l'esplendor possible. Semblava, si calia jutjar per un tan nombrós seguici, que els sicilians el tractaven ja com a sobirà.

Arribat a presència del Summe Pontífex, aquest va abraçar-lo, després de besar-lo al front. A la primera reunió particular, li indicà la conveniència que renunciés al vicariat de Sicília i reconegués el Pontificat, com a únic sobirà d'aquell Reialme, com així ho havia fet el seu germà. En canvi, li oferí de casar-lo amb la princesa Caterina, néta i hereva de Balduí, emperador destronat de Constantinoble, prometent-li, si ho acceptava, trenta mil unces durant tres anys, que li lliurarien Aragó, França i Nàpols, per tal d'ajudar-lo a treure del tron l'usurpador Andrònic.

Amb tot i que Don Frederic no va oposar, per respecte, una formal negativa a aquella proposició, Bonifaci es va convèncer que no tenia propòsits d'acceptar-la. Aleshores recorregué a Roger de Llúria i Joan de Pròcida, confiant que el secundarien en els seus desigs, perquè no pertanyien al partit patriòtic i eren ambdós molt afectes a Don Jaume; però no van prestar-s'hi. Bonifaci VIII no va afluixar en el seu propòsit, i essent-li semblant que tal volta li fóra possible de convèncer els mateixos sicilians, trameté a la Illa l'esmentat Gran Mestre de Sant Joan, a la prudència i sagacitat del qual recorrien tots els sobirans en moments difícils. Li conferí plens poders, fins al punt que va remetre-li algunes signatures en blanc, segellades amb l'anell del Pescador. Acompanyava al Gran Mestre el Bisbe d'Urgell, i gràcies a la qualitat de Nuncis apostòlics, de la qual es trobaven investits, pogueren desembarcar a Messina, on procuraren de convèncer Donya Constança i els principals personatges; però els messinencs no els van permetre de passar endavant i encarregaren Pere d'Ansalone que els convencés de tornar-se'n a Roma, perquè els sicilians procurarien, sí, la pau, però «*non membranis, sed gladio*», alludint als pergamins signats en blanc.

Don Frederic, en abandonar les costes d'Itàlia, va passar alguns dies a Isquia, on hi anaren des d'Agnani Gila-

bert de Cruilles i Guillem Dürfart, induïts sens dubte pel Summe Pontífex i els altres personatges reunits a Agnani.

Bonifaci no es va desanimar a causa de la fallida de la gestió a Veletri, ans al contrari, semblà posar més d'obstinació que mai a arribar a la conclusió d'una pau general, els fonaments de la qual ja havien estat posats abans de la seva partença. Immediatament es traslladà a Agnani, on celebrà, junt amb Carles II, diverses reunions secretes amb els delegats catalans i francesos per separat. Amb els primers va arribar aviat a un acord, gràcies a haver-los promès que donaria a Don Jaume dotze mil lliures d'or, a canvi que l'abandonament de Sicília no fos ajornat tres anys, com s'havia convingut. El Summe Pontífex es proposava d'aquesta faisó rescabalar-lo dels recursos pecuniaris que la Illa li hauria reportat durant aquell temps. El dia 7 de juny es podia dir que la pau entre l'Església, Don Jaume i Don Carles, era ja un fet, fins a l'extrem que se'n va ja donar informació al Consistori i es trameteren emissaris a Nàpols, per tal d'assabentar-ne Donya Blanca, el casament de la qual amb Don Jaume s'havia pactat, com a una de les condicions de la pau. Els obstacles més difícils va trobar-los Bonifaci VIII en l'actitud dels delegats francesos. Aquests no havien tingut inconvenient, durant els primers dies de llur estada a Roma, a concertar la pau amb Don Jaume, sobre la base de renunciar Carles de Valois, a favor d'ell, els drets dels quals l'havia investit Martí IV, i es resistien ara que la renúncia fos feta a favor de la Santa Seu, perquè d'aquesta manera la investidura del cardenal Cholet hauria quedat completament annullada, la qual cosa ells devien suposar que no s'esdevindria en el primer cas; i així, els romania una ombra de dret a fer valer algun jorn, baldament no fos sinó com a simple amenaça.

Els delegats francesos pretenien també que fos restituit a Don Jaume, fill de Jaume el Conqueridor, el regne de Mallorca, del qual havia estat desposseït per Pere *el Gran*; qüestió també debatuda a Tarascó, a Pontoise i a totes les precedents negociacions entre França i Aragó, i per tal d'ajudar-los, havien anat també a Agnani, en representació d'aquell Regne, Berenguer de Calders i el legista Jaume Bernis. Els delegats catalans van oposar-se

a tractar d'aquesta qüestió, allegant que no tenien poder per a fer-ho.

Bonifaci VIII no estava disposat a deixar que fallessin les negociacions d'Agnani a causa d'aquestes diferències, la importància de les quals, però, no podia ésser contradita; i tanta d'energia i d'autoritat mostrà, que a la fi aconseguí que ambdues parts deixessin a les seves mans la definitiva solució, comproment-se a acceptar allò que li plagués decidir. Els delegats francesos no es donaren completament, i van fer constar que la renúncia de Carles de Valois havia de supeditar-se a allò que faria respecte a Mallorca Don Jaume. De manera que, àdhuc la signatura d'aquest Rei (per a l'obtenció de la qual, així com per a la de totes les altres clàusules del tractat, s'havien de traslladar a Catalunya el mateix Carles II i el cardenal de Sant Climent), no havia de tenir força legal el tractat que va signar-se a Agnani el dia 20 de juny del 1295.

Per les seves clàusules principals quedava convingut que Don Jaume renunciaria a favor de l'Església els seus drets al regne de Sicília, i restituiria el de Mallorca al seu oncle, amb el reconeixement, per part d'aquest, en nom d'ell i en els dels seus successors, de l'homenatge retut a Pere *el Gran* a Perpinyà, l'any del 1278; que remetria a Don Carles II els seus fills, i els senyors provençals que conservava en ostatges, i que li donaria possessió de tots els territoris que posseïa a Calàbria, i de les illes adjacents a la Península Italiana. A canvi d'això, la Santa Seu el reconeixeria com a rei d'Aragó, tal com ho havia estat el seu pare, i se li va donar en matrimoni la infanta Donya Blanca, amb un dot de cent mil marcs d'argent. També, per una de les seves clàusules, va concertar-se el casament de la seva germana Donya Violant amb un dels fills de Carles II. Per una altra de les clàusules fou reservat a la voluntat del Pontífex l'ajut militar que havia de donar, en el cas que Sicília no es sotsmetés de bon grat a la seva obediència. També es va afegir una clàusula secreta, la qual deia textualment: «*Item est sciendum quod rex aragonum debet habere regimen Sardinie et rex Karolus et Papa debent juvare ipsum ad habendum sardanie regnum*», la qual havia de tenir més tard moltes de conseqüències.

Els plenipotenciaris de Don Jaume van fer constar, en ésser signades les clàusules, que si algun cavaller dels seus Regnes, per la seva lliure voluntat, anés a servir els enemics del Summe Pontífex, de França o de Nàpols, no per això s'havia de poder acusar a Don Jaume de no complir el que s'havia pactat, perquè era general costum d'Espanya que els prínceps no podien prohibir a llurs súbdits que servissin la causa que creuien més justa.

Alguns historiadors diuen que Don Jaume no va mostrar-se hàbil polític en signar la pau d'Agnani, per la qual va veure's obligat a fer tantes de renunciès, sense d'altra compensació sinó la prometença d'una illa que li havia de costar molt de posseir; però no cal oblidar que la renúncia de Sicília era cosa prou fictícia, respecte a la Casa d'Anjou, a la qual Bonifaci VIII es proposava de concedir novament la investidura, puix que la deixava en mans dels seus més irreductibles enemics.

Per tal de donar compliment al que s'havia pactat a Agnani, arribaren el mes d'octubre a Perpinyà Carles II, amb la seva filla Donya Blanca i el Cardenal de Sant Climent, amb nombrós seguici de nobles provençals i napolitans; Don Jaume va trametre a la susdita ciutat Bernat de Sarrià, del seu Consell, amb prou poders per a ratificar en nom d'ell les condicions de pau i proveir a tot allò que pertanyia al seu casament. La comitiva, que podríem anomenar d'Agnani, va fer-se avant fins prop de Figueres, i es va hostatjar al monestir de les Bernardes de Sant Feliu de Cadins. Don Jaume es trobava a Figueres, acompanyat de l'infant Don Pere i dels principals dignataris de la seva Cort; allà es va efectuar el lliurament dels Prínceps Napolitans, i l'endemà es va celebrar, amb tota solemnitat, a Santa Maria de Vilabertran, la cerimònia nupcial. Les conegudes paraules amb què fou saludada la nova Reina, mostren clarament que el poble es trobava sedent de pau, sobretot amb l'Església.

Quan van arribar a oïdes dels sicilians les primeres notícies de la pau d'Agnani, uns se indignaren contra Jaume II, i com que d'altres creien que la nova no devia ésser veritable, o bé que el Rei refusaria de ratificar-la, reuniren un Parlament General, en el qual designaren Caltalo Russo, Santoro Bissala i Ugone Talat per a que

passessin a Catalunya, amb l'encàrrec de demanar al Monarca aragonès que fos servit de revocar, o almenys de reformar, les clàusules del susdit tractat, les quals, com suposaven, eren ofensives per a ell i molt perjudicials per a Sicília. Li havien d'exigir, per a satisfacció dels seus súbdits d'aquella Illa, jurés, en Cort pública, de mai no separar-la de la seva Corona, i que fessin idèntic jurament l'Infant germà seu i cinquanta barons principals, així com els síndics de les ciutats de Saragossa, València i Lleida. També havien d'exigir-li que lliurés, per a ésser traslladats a Sicília, un dels fills de Carles II i la meitat dels senyors provençals; que les places fortes i els castells, els alcaïdes dels quals havien estat nomenats per ell, es possessin sota les ordres de persones naturals d'aquell Règne, i que els cavallers catalans i aragonesos qui posseïen viles i territoris, si volien continuar vivint a Sicília, fossin lliures del jurament de fidelitat que li havien fet. Arribats els singulars embaixadors a Catalunya, Don Jaume va anar diferint de donar-los audiència. Davant de llur insistència — puix que van seguir-lo a Girona i després a Figueres —, no va tenir d'altre remei sinó concedir-los audiència, a la darrera població esmentada; però, amb tot, malgrat de l'eloqüència amb què un d'ells va defensar la seva causa, no obtingueren sinó vanes i sibilines paraules, segons llegim en Zurita.

Així ho feren saber, naturalment, quan retornaren a la Illa, on la nova va causar, com pot suposar-se, enorme disgust. Els personatges més significats del partit patriòtic parlaren tot seguit d'abandonar l'obediència de Don Jaume i proclamar rei Don Frederic; en canvi, els del partit català, i entre ells especialment Joan de Pròcida, Mateu de Tèrmini, Manfred de Claramonte, i Ramon Alamy, molt afectes al Monarca aragonès, no creien, o fingien no creure, en tota la seva extensió, allò que els referien els emissaris. Passat poc de temps, però, seguiren l'exemple de Roger de Llúria, de Vincigera Palizzi i de Blasco d'Alagó, els quals, sense pertànyer al partit patriòtic, opinaren, com els d'aquest, que l'única manera de conservar Sicília la seva independència era d'oferir el tron a Don Frederic; de fàiso que tota la Illa es trobava pronunciada en aquest sentit.

Don Frederic es trobava aleshores a la vall de Mazzara, on anaren els principals personatges, per tal d'oferir-li la Corona que, en principi, va acceptar; només hi sacrificava les esperances de cenyir la corona imperial de Constantinoble. Per tal de donar legalitat a l'oferiment, fou convocat un Parlament General a la Catedral de Catània; van assistir-hi els síndics de totes les ciutats, els quals, per ser representants del braç general, es trobaven ésser els més entusiastes partidaris de Don Frederic, i els principals personatges del Regne, inclosos els del partit català, en llur major partida, més o menys afectes a Don Jaume. Va parlar en nom de tota l'assemblea Roger de Llúria, i va dir que si el tractat d'Agnani representava un abandonament de la Illa per part de Don Jaume, podien considerar-se deslligats de l'obediència que li havien tingut fins aleshores, i havien de reconèixer com a sobirà l'infant que Don Pere havia designat, no pas per al cas present, el qual aquell Gran Monarca no havia volgut o pogut preveure, sinó per al cas que Don Jaume ocupés el tron d'Aragó. L'assemblea s'adherí unànimement a les paraules de l'insigne Almirall, i en virtut d'això, fou proclamat Don Frederic rei de Sicília, amb el nom de Frederic III, en consideració d'haver-se titulat Frederic II el seu antecessor l'Emperador d'Alemanya, amb tot i ésser el primer d'aquest nom a Sicília. Segons diuen d'altres historiadors, aquell nom fou degut a què Don Frederic era el tercer rei de la dinastia catalana, puix que Don Jaume es va titular també segon, en els documents relatius a Sicília, amb tot i ésser primer d'aquest nom.

La Coronació de Don Frederic va celebrar-se a la Catedral de Palerm, el dia de Pàsqua del 1296, i tot seguit nomenà Gran Almirall Roger de Llúria i conferí el comandament suprem de les tropes a Blasco d'Alagó; en qualitat de lloctinents designà Fra Reinald de Pons, prior de Santa Eufèmia, Guillem Galceran de Cartellà i Pere Llança, fill del Gran Justicier de la Cort, tots tres molt significats del partit català.

Acabades les festes de la coronació, entre les quals sobressortí un certamen literari on van prendre part el mateix Don Frederic i Uc d'Empúries, es reuní un Parlament General a la mateixa ciutat de Palerm. Per tal de regular

el govern del país s'hi promulgaren una sèrie de disposicions de gran equitat i prudència, per les quals el nou Monarca s'obligava a no declarar la guerra ni celebrar convenis amb els altres estats, sense consentiment previ de la nació, i també a compartir amb aquesta el poder legislatiu. Per tal de proveir-hi s'acordà que el Parlament General es reuniria un cop l'any, el dia de Tots Sants; i d'entre els seus components serien elegits dotze membres, els quals fruirien del privilegi de jutjar durant el decurs de l'any, i sense cap més instància, les causes criminals que fossin instruïdes contra els cavallers. Aquest privilegi augmentava considerablement el poder del Parlament i de la noblesa, en detriment de l'autoritat Reial. També va confirmar els privilegis i franquícies atorgats pels monarques de la dinastia de Suàbia i pel seu pare i el seu germà.

Foren pocs els cavallers catalans i aragonesos que abandonaren la Illa, perquè volien mantenir-se fidels a Don Jaume. Els més significats van ésser Berenguer de Vilaregut i Raimond de Cervelló, el qual es vegé obligat, per tal de complir el seu propòsit, a renunciar el comtat de Caltamisetta que li procurava abundants recursos.

Don Jaume ordenà als comandants de les places fortes, que les lliuressin a l'església, de conformitat amb el compromís que havia contret a Agnani. Els comandants compliren aquelles ordres, fent sortir al llindar de les portes un herald, qui, per tres vegades, va alçar la veu preguntant si algú volia encarregar-se del comandament de la plaça en nom del Summe Pontífex, i com que, naturalment, ningú no es va presentar, prengueren possessió de totes les places els síndics dels municipis, en nom de Frederic III, rei de Sicília. Aquesta petita cerimònia protocolària indica que les relacions entre ambdós Prínceps de la Casa d'Aragó no devien ésser en el fons tan hostils com es podia deduir de la simple lectura dels documents diplomàtics. En realitat Don Jaume no lliurà Sicília a la Santa Seu, com ho establí una clàusula del tractat d'Agnani, sinó al seu germà.

A la darrera sessió del Parlament de Palerm va acordar-se, per aclamació, declarar la guerra a tots els signants del tractat d'Agnani. Aquesta determinació fou a-

collida amb gran entusiasme pel poble, amb tot i fer catorze anys que sostenia la guerra, puix creïa que d'aquesta manera assegurava la seva independència; i en un altre Parlament que es reuní al cap de poc temps a Messina, va acordar-se intentar tot seguit la conquesta de Calàbria.

Com a conseqüència d'això, aquell mateix estiu (1296) Don Frederic partí amb una poderosa flota, comandada per Roger de Llúria; desembarcà a Reggio, s'apoderà en pocs dies de Squilacci i d'altres poblacions, i després de sostenir dispendiosos setges, es va ensenyorar de Catanzaro i Cotrone. Amb motiu del primer d'aquests setges va sorgir una petita discrepància, la qual més tard s'havia de tornar veritable dissidència, entre Don Frederic i el Gran Almirall, perquè el Rei es pensava que a causa d'estar defensada pel comte Russo, quelcom parent de Llúria, l'Almirall no havia posat prou d'esforç en la seva rendició. En començar l'hivern, Don Frederic tornà a Sicília, conferint el comandament de les tropes a Blasco d'Alagó; Roger de Llúria va travessar el golf de Tarent i s'apoderà d'Otranto.

Degut tal volta a aqueixa inesperada irrupció de Don Frederic en terres pertanyents a Carles II, el Summe Pontífex va decidir que allò pactat a Agnani tingués immediata realització. Segons una de les clàusules, com ja havem vist, s'havia deixat a la seva voluntat l'ajut militar que havia de prestar Don Jaume, en el cas que no s'avingués Don Frederic a posar a les seves mans el govern de la Illa; i com sigui que, indubtablement, havia arribat aquest cas, ja gairebé des de la fallida ambaixada del Gran Mestre de Sant Joan i del Bisbe d'Urgell, Bonifaci VIII, en ús del seu perfecte dret, va escriure a Don Jaume, al qual el 20 de gener d'aquell any (1296) havia nomenat Gonfanoner de la Santa Església, per tal que unís les seves forces a les d'ell i a les de Nàpols contra Sicília.

Don Jaume, a qui naturalment enutjava fer armes contra el seu germà, va pensar que celebrant amb ell una entrevista, podria evitar d'arribar a tan extrema violència. Amb aquest objecte, trameté a Sicília Fra Pere de Cordelles, de l'Ordre de Predicadors, el qual desembarcà a Messina i exposà a Don Frederic el motiu del seu viatge, que era d'invitar-lo a tenir una entrevista a Isquia. Don Fre-

deric va assabentar de la proposició els seus consellers, i d'acord amb llur parer, contestà que, en virtut de les lleis promulgades arran de la seva coronació, no podia decidir res per ell mateix, i que obraria segons ho acordés un Parlament que es reuniria amb tal objecte a Sciacco. Hi concorregué Roger de Llúria, malgrat que hagués d'abandonar la direcció del setge de Brindisi; Don Jaume li ho havia demanat amb insistència. En opinió d'ell, Don Frederic havia d'accedir a l'entrevista demanada. Amb gran eloqüència i raonaments molt justos, refermà la seva opinió, fent constar que, si es realitzés, ambdós germans no s'acomiadarien sense arribar a algun acord, puix que la veu de la sang és molt poderosa sempre; i que, segurament, Don Jaume eixiria de l'entrevista amb menys d'entusiasme a favor dels seus aliats, encara que ostensiblement no rompés amb ells, en consideració a les altres clàusules del tractat relatives als seus estats hereditaris. Per desgràcia, però, l'Almirall s'havia fet sospitós de trobar-se en secreta intelligència amb el Monarca d'Aragó. Es deia que sostenia amb ell correspondència particular, per mitjà de Raimond Alaman de Cervelló, que s'havia entrevistat a Otrant, diverses vegades, amb un valencià que es deia Bartomeu Machoes, agent secret del govern català; i que gràcies a la seva protecció indirecta, Fortun Sánchez de Terol sostenia encara el castell d'Alaimo per Don Jaume. I per bé que aquests rumors eren pures invencions dels seus enemics polítics, no prevalgué la seva opinió, sinó la de Vincigera de Palizzi i Mateu Termini, els quals sostenien no poder-se esperar res de Don Jaume en virtut dels avantatges que havia de procurar-li el tractat d'Agnani, alludint especialment a la clàusula relativa a Sardenya.

Abans de traslladar-se a Roma, va novament intentar que Don Frederic s'avingués a la seva petició, i el febrer del 1297, trameté a Sicília el Bisbe de València, Canceller seu, i Guillem de Nomantaguda, del seu Consell; però també fou inútil el viatge de tan importants personatges.

Don Jaume va arribar a Roma, a darrers de març del 1297. Els motius principals del seu viatge foren el de disculpar-se davant la Santa Seu de la conducta seguida per Don Frederic, i el d'assistir al casament de la seva

germana Donya Violant; però també duia el designi secret de trobar un mitjà per tal d'acabar la guerra amb Sicília o, almenys, ajornar-la; i amb tal objecte, en assabentar-se de la fallida del seu Cancellier i del seu Conseller, escrigué una lletra a Roger de Llúria, dient-li que anés a visitar-lo, perquè esperava que l'Almirall li seria un felicit intermediari. El dia 4 d'abril fou investit rei de Sardènia, si bé Bonifaci VIII, per una altra Butlla de la mateixa data, feia constar que «no obstant la concessió del feu de Sardènia a Don Jaume, es reservava fins el dia de Tots Sants el dret de donar-lo a qui ell volgués, si així ho necessitava per a arranjar la pau de Sicília», evident senyal que, encara aleshores, es feien negociacions per tal d'evitar la guerra.

Roger de Llúria va mostrar la lletra del Monarca aragonès a Don Frederic, amb objecte d'obtenir el seu permís per al viatge; però com que en esser-li atorgat, abans de sortir de Sicília, anà a visitar els seus feus, que eren molt importants, i els deixà proveïts de municions, els seus adversaris feren creure a Don Frederic que es proposava de fer-li traïció; i quan tornà a Messina per tal d'embarcar-se, va ordenar que el retinguessin presoner al Palau Reial. Els seus amics Manfred de Chiaramonte i Mateu de Palizzi intercediren a favor d'ell, oferint-se a romandre ells en presó i a lliurar una quantitat de diners, com a garantia de la seva submissió. Roger de Llúria, però, obstinat, doncs aquella humiliació es feia impossible al seu orgull, ja no volgué reconèixer l'autoritat de Don Frederic, de qui es trobava distanciat d'ençà del setge de Catanzaro, com ja havem vist, i a la nit va fugir de Palau. Els seus valedors proposaren inútilment d'induir-lo a la clemència Reial, però ell preferí de tornar-los la quantitat que li havien ofert com a garantia, i va declarar públicament que pensava separar-se per sempre de l'obediència de Don Frederic.

Aleshores intervingué en aquesta qüestió Donya Constança, amb la seva habitual prudència, i per tal d'evitar que se n'esdevingués una revolució a Sicília, puix l'Almirall comptava amb poderosos partidaris, disposà que l'acompanyés a Roma, on s'havia de celebrar el matrimoni de la seva filla Donya Violant, segons el que s'havia pac-

tat a Agnani, amb Robert d'Anjou, Duc de Calàbria, fill de Carles II i hereu al regne de Nàpols, perquè el primogènit Carles Martel havia reivindicat els seus drets al tron d'Hongria; en virtut dels de la seva mare Donya Maria, germana de Ladislau III, mort sense fills, i per haver abraçat l'estat eclesiàstic el fill segon Don Lluís. La comitiva nupcial va embarcar-se al port de Milazzo, a les mateixes galeres en què havien arribat els darrers emissaris de Don Jaume. En formaven també part un d'aquests emissaris, el Bisbe de València, el qual, segurament, gràcies a la seva dignitat eclesiàstica, havia pogut romandre fins aleshores a Sicília, sense moure suspicàcies. Amb tot i aquestes circumstàncies, el seu sojorn a l'Illa era molt significatiu, puix demostra un cop més que, com hem fet remarcar en referir d'altres esdeveniments, no devien ésser massa tívantes en el fons les relacions entre Don Jaume i Don Frederic. També va partir, formant part del seguici de Donya Constança, Joan de Pròcida, qui va separar-se de l'obediència al jove Rei, el qual perdé d'aquesta faisó dos grans servidors que ja ho havien estat del seu pare.

Don Frederic no es sentia menys enutjat que el seu germà davant la contingència d'una guerra fratricida; si per tal d'evitar-la Don Jaume, com havem vist, va trametre a Sicília dues vegades els seus emissaris, Don Frederic va trametre els seus, també dues vegades, a Espanya.

Després de l'arribada a Messina del frare dominic, comissionà dos cavallers de la seva Cambra, Arnald d'Olmella i Eximén d'Olit. Anaven encarregats de manifestar a Don Jaume, a qui trobaren al castell de Lerdà Lleida, que gairebé no podia creure allò que havia arribat a oïdes d'ell, respecte a les clàusules del tractat d'Agnani; ni tan sols gairebé, el que li havia dit el seu propi tramès, puix que no es podia convèncer que intentés d'abandonar-lo; i per tal que li exposés els motius que van obligar-lo a acceptar la Corona. I més tard, ja a l'any 1298, en assabentar-se que es preparava a fer-li la guerra, puix havia ordenat a Berenguer de Sarrià i a Berenguer de Vilaregut, que amb les seves galeres passessin a Itàlia i es posessin a disposició de Carles II, i darrerament havia jurat davant

d'un Legat Apostòlic i davant del Senescal de Provença que prendria personalment part a la campanya, va enviar secretament a Catalunya Muntaner Pérez de Souza, qui, segons les instruccions que li donà, havia de posar-se, abans que tot, en relació amb el vescomte de Cardona, en qui Don Frederic tenia gran confiança, i procurar, d'acòrd amb ell, que els grans senyors laics i els representants de les viles dissuadissin Don Jaume de dur a cap aquella guerra, la qual només beneficiaria llur comú enemic Carles d'Anjou. Muntaner de Souza duia àmplis poders per a que fos sotmesa a unes Corts l'actuació de Don Frederic. Don Jaume no va escoltar l'embaixador del seu germà, allegant que, pel seu càrrec de Gonfanoner de l'Església, abans de tot havia d'obeir les ordres que li donés el Summe Pontífex. De totes maneres, és probable que aquestes embaixades no fossin totalment infructuoses, puix que, tal volta gràcies a elles, el Rei d'Aragó no mostrà un gran entusiasme per la contesa que no va poder evitar, cosa que prou es deixarà endevinar en el relat dels seus fets d'armes.

Roger de Llúria, en arribar a Nàpols, va tornar a declarar públicament i oficial, que trencava el jurament de fidelitat prestat a Don Frederic, i escrigué a Don Jaume oferint-li la seva espasa. En arribar a Roma, Don Jaume el nomenà Gran Almirall d'Aragó; Carles d'Anjou li conferí el mateix càrrec al seu Regne, cosa per la qual Don Frederic publicà un edicte declarant-lo rebel i traïdor, i li confiscà tots els feus que posseïa a Sicília, ordenant ensems als seus capitans que se n'apoderessin per la força. Personalment va assetjar Castiglione, on s'havia fet fort Joan Llúria, nebot molt estimat de l'Almirall, i els seus poderosos partidaris Tomàs de Lentini i Guglielmo Pallata, els quals es vegeren obligats a capitular. A Joan Llúria li va permetre que passés a Nàpols amb la seva família.

En venjança d'aquestes confiscacions, Roger de Llúria, sense ordre ni permís del seu nou Sobirà, a començos de l'any 1298, amb alguns regiments provençals va penetrar als territoris de Calàbria sotmesos a Sicília i va intentar seduir Blasco d'Alagó, per tal que es passés, com ell, al servei de Don Jaume. El Generalíssim no escoltà

la proposició, però això va ésser prou perquè Don Frederic dubtés de la lleialtat del seu lloctinent i li ordenés de tornar a Sicília. Amb tot, veient que, gràcies a la seva absència, els enemics aconseguiren algunes victòries, li tornà a conferir el comandament de les seves tropes, les quals, per les seves ordres i la perícia amb què van secundar-lo Guillem Galceran de Cartella i Ramon de Montcada, aconseguiren derrotar entre Cantanzaro i Squilacci, el famós Almirall, qui resultà ferit en aquest combat, el primer que havia perdut en la seva vida.

En substitució de Roger de Llúria, fou designat per al càrrec de Gran Almirall de Sicília el genovès Conrad Dòria, qui l'any abans havia governat la república de Gènova; nomenament altament polític, per tal d'allunyar aquell Estat de la seva antiga aliança amb Nàpols. Amb ell va partir Don Frederic, al davant d'una flota nombrosa i ostentant a la seva galera l'estendard Reial, com si volgués donar tota la pompa possible a l'expedició; creuà el golf de Nàpols i ancorà al port d'Isquia, sense trobar obstacle a la seva navegació per aquelles mars en les quals esperava, o feia veure que esperava, les naus catalanes en llur viatge de Roma a Nàpols. Però Don Jaume, qui ja es trobava aleshores efectivament a Roma, no volgué que la seva flota atacés la siciliana, ans al contrari, sembla que secretament trameté un emissari al seu germà, per a pregar-li que es retirés a Sicília, amb l'objecte d'evitar un encontre que fóra inevitable si es quedava a Isquia. Don Frederic va seguir aquest consell; i l'expedició bèl·lica, d'aquesta manera, es va tornar passeig naval. Semblava que ambdós germans s'havien donat la consigna d'aparentar grans preparatius militars i no causar-se gaire mal, «*Che volendo far romore et non danno*», com diu textualment Amari.

Don Jaume, davant del fracàs de totes les seves temptatives diplomàtiques, per tal de convèncer el seu germà que abandonés Sicília, ja no pogué retardar més temps el compliment dels compromisos contrets al tractat d'Agnani, i durant el mes de juliol del 1298, va sortir del golf de Roses amb una de les més nombroses flotes que havien solcat el Mediterrani. S'hi embarcaren també Armengol, comte d'Urgell, Alvar de Cabrera, vescomte d'Agel, i

d'altres molt importants personatges catalans. Per tal de subvenir a les despeses d'aquesta expedició, els catalans van aportar subsidis valuosíssims, a canvi dels quals va ser-los condonat, tant a ells com als seus descendents, l'impost del Bovatge.

Don Jaume va ancorar al port d'Ostia, des d'on es traslladà a Roma, per tal de rebre de mans del Pontífex l'estendard de l'Església, com a gonfanoner. D'allí va passar a Nàpols, evitant, com acabem de veure, les galeres catalanes; i des d'aquella ciutat, en companyia del seu cunyat el Duc de Calàbria i del cardenal Landolfo Volta, i reforçada la seva flota amb la napolitana i les seves forces de desembarcament amb algunes companyies de francesos i d'italians de Toscana i Lombardia, arribà als encontorns de Patti, ciutat de la qual va apoderar-se sense gran resistència. També caigueren en poder seu, Milazzo, Nuca, Monteforte i d'altres poblacions, gràcies en part al prestigi del qual fruïa encara en aquelles terres Roger de Llúria, i també perquè essent Don Jaume Capità General de l'Església, els naturals creien, en retre's, que es sotmetien al Summe Pontífex, cosa que era certa, per bé que sols oficialment. Les tropes catalanes i napolitanes arribaren a posar setge a Siracusa, però aquesta població, que defensava Giovanni Chiamonti, comte de Modica, va resistir tenaçment.

Don Frederic, després de proveir a la defensa de totes les poblacions més exposades a un atac, trameté les millors de les seves galeres a Patti, les quals aconseguiren derrotar bona part de les galeres enemigues i feren presoner Joan Llúria qui les comandava. Don Jaume, davant d'aquella desfeta i d'haver tingut les tropes assetjadores de Siracusa moltes baixes, decidí, el gener de l'any següent, 1299, aixecar el siti i tornar a Nàpols amb la seva esquadra. En passar davant de Milazzo trameté un emissari al seu germà oferint-se a no prendre mai més les armes contra ell si li tornava el nebot de Roger de Llúria i els altres presoners d'aquella campanya; però tampoc aquesta vegada arribaren a una intelligència, degut en gran part a les persones que envoltaven Don Frederic, una de les quals, Conrad Llança, arribà a aconsellar-li que perseguis l'esquadra catalana. Li mancava, com sabem, a més

del Gran Almirall, Joan de Pròcida, justament els dos qui havien mostrat sempre més inclinació vers una política d'aproximació al Monarca aragonès. Respecte a aquest darrer, també s'ha de fer constar que no es podia mostrar massa propici a entrar en negociacions amb Don Frederic, perquè això podria fer sospitosa als seus aliats la seva retirada de Siracusa, emportant-se'n gran nombre de forces, puix que no havien estat gaires les galeres destruïdes davant de Patti; i darrerament, un dels Barons més poderosos de la Illa havia alçat banderes en nom d'ell als castells de Petrapercia, Naso i Cap Orlando, situats a llocs molt estratègics per a l'exèrcit napolità. Don Jaume passà dos mesos en el castell o palau de Castelnuovo, durant els quals la seva muller Donya Blanca tingué un fill, l'Infant Don Alfons, qui havia de succeir-lo en el Tron.

Al cap de poc temps de la seva arribada a Catalunya, Don Jaume tornà a dirigir-se també amb gran nombre de galeres a Nàpols, no tant per a venjar-se de les desfetes sofertes l'any abans, com per sincerar-se davant del seus aliats, els quals dubtaven de la seva lleialtat. Es va unir en aquell port amb les galeres de Carles II, aquest cop no tan nombroses; s'hi embarcaren el Duc de Calàbria i el seu germà Don Felip, príncep de Tarent. Prengué així mateix el comandament d'ambdues esquadres Roger de Llúria, qui en aquella campanya havia de donar mostres de la seva singular perícia i de la seva gosadia en el desig de venjar la mort del seu nebot Joan, degollat a Messina pel govern sicilià. Don Frederic, d'acord amb els seus consellers, va conferir el comandament de les seves galeres a Blasco d'Alagó; i en assabentar-se que els seus enemics havien sortit de Nàpols, amb objecte d'evitar que arribessin a desembarcar i cremessin la collita de cereals que encara no s'havia segat, tingué la gosadia d'atacar-los davant del Cap Orlando. Però aquesta vegada la fortuna li fou adversa; només ell pogué salvar la seva llibertat, gràcies que, havent quedat sense sentits a causa d'una ferida, Uc d'Empúries disposà d'embarcar-lo en una petita galera, la qual, a força de rem, pogué guanyar la costa sense ésser hostilitzada. No mancà qui digué que Don Jaume, qui es trobava en una de les galeres més pròximes a la que arborava l'estendard Reial sicilià, i de les

quals es trobava molt allunyat el Gran Almirall, no va extreure l'atac per tal que el seu germà no caigués al seu poder.

El fort de l'esquadra catalano-napolitana es va retirar, després d'aquesta victòria, al port de Nicotera, on el Monarca aragonès manifestà als Prínceps d'Anjou, que creia ja haver complert amb escriure el que havia promès al Papa; i que, havent quedat destruïda totalment l'esquadra de Sicília — cosa que no era completament certa — considerava la conquesta de l'Illa com un senzill pas-seig militar, i per això volia deixar-los la glòria de l'empresa i es proposava de tornar amb les seves galeres als seus estats d'Espanya, on la seva presència era més convenient. No pogueren dissuadir-lo de la seva resolució, ni ells ni el seu pare Carles II quan després d'haver recollit a Donya Blanca a Salern, va passar alguns dies a Nàpols, amb tot i que li fou oferta una pensió sobre els cereals dels territoris que s'anessin conquistant a la Illa, i l'atorgament de privilegis als catalans per a comerciar-hi.

Amb tot i la minva que representava, per a les forces en lluita contra Don Frederic, la manca de les que amb el Rei d'Aragó havien tornat a Espanya, el Duc de Calàbria va apoderar-se, sense gran resistència, de poblacions tan importants com Catània, Noto, Buscemi, Palazzuolo, Ragusa i d'altres, la major part pertanyents a la poderosa família Chiaramonte. Compromesa podia considerar-se la situació de Don Frederic; però l'hereu de Carles *el Coix*, animat amb aquests èxits i amb la ambició de sotmetre d'altres territoris, va canviar el curs que es podia esperar seguíssin els esdeveniments. Es va proposar passar personalment a conquerir la vall llunyana de Mazzara; però, seguint el consell de la seva esposa Donya Violant, de no abandonar la part principal del seu exèrcit, va conferir el comandament d'aquella ariscada expedició al Príncep de Tarent, qui es deixà sorprendre a Falconara per les tropes sicilianes, les quals, després de desfer completament el seu exèrcit, s'apoderaren de la seva persona. La presó semblava el destí d'aquells Prínceps.

Roger de Llúria, després d'aquesta desfeta, que tingué lloc als començaments de l'any 1300, va partir cap a Nà-

pols amb l'objecte de cercar reforços. Va deixar encarregat al Duc que durant la seva absència s'abstingués d'emprendre cap moviment; però el Príncep napolità es va deixar enganyar per Montenero di Sossa, governador del castell de Gabliano on es trobava pres el de Tarent; li havia promès de lliurar-li sense resistència el presoner i el castell, al primer atac, i va enviar a l'atac simulat alguns regiments, al comandament del general francès Comte de Brennes, els quals foren completament derrotats per Blasco d'Alagó, qui va acudir en auxili de la plaça atacada. El Comte caigué presoner i fou tançat a la fortalesa de Mineo.

Els sicilians, animats amb les victòries de Falconara i del castell de Gabliano, decidíren que llurs galeres sortissin a l'encontre de la flota enemiga, la qual es dirigia a Catània, on Bonifaci VIII havia enviat, feia poc de temps, en qualitat de Llegat Apostòlic, el cardenal Gerard di Parma, pensant-se que aquella població havia d'ésser la base de la reconquesta de tota Sicília. Carles II disposava de gran nombre de galeres, puix que a les seves es van sumar algunes de genoveses, posades a la seva disposició per Grimaldi, enemic personal acèrrim de Dòria. Ambdues flotes es trobaren davant per davant de l'Illa de Ponza, i a causa de la superioritat de la napolitana i la perícia del Gran Almirall d'Aragó i Nàpols, va sucumbir el de Sicília i fou fet presoner. Sense perill d'ésser novament atacat, Roger de Llúria es pogué dirigir lliurement a les costes sicilianes; però els seus esforços per atreure els pobles del litoral foren inútils. Al cap de poc temps va tornar a Puglia, i quan, passats alguns mesos, van emprendre novament la ruta vers la cobejada Illa, una tempesta li va desfer gran part de l'esquadra.

Davant d'aquestes desfetes, a les quals cal sumar una temptativa frustrada per a apoderar-se de Messina, el Duc de Calàbria resolgué seguir els consells de Donya Violant, qui, enutjada que el seu espòs i el seu germà es fessin tan crua guerra, no deixava d'advocar envers totes les persones influents de la Cort, per tal que fos signat entre ambdós un tractat de pau que posés fi d'una manera definitiva a la lluita. Fou acordada una treva de sis mesos, i es va triar el castell de Maniacchi, pròxim a Siracusa, per

tal que els Prínceps contendents hi celebressin una entrevista on fossin convingudes les condicions del tractat. En arribar a aquella ciutat en una galera des de Catània el Duc, amb Donya Violant, que també volgué concórrer a l'entrevista, ja que la seva presència podia evitar que qual-sevol incident la malmetés, i Don Frederic per terra, des de Messina, ambdós Prínceps s'abraçaren amb veritable efusió. Però amb tot i haver passat plegats tres dies, i que llurs relacions íntimes no eren hostils, no arribaren a posar-se d'acord. Els Ducs van tornar-se'n a Catània, des d'on anà el d'Anjou a Nàpols, amb objecte de buscar nous reforços, puix que li semblava que la lluita havia de continuar. I així fou en efecte. Don Frederic va ésser el primer a atacar en acabar la treva, apoderant-se d'Aidone i Siracusa.

Ara veiem entrar novament en escena, per a fer un paper important i decisiu en la lluita per la sobirania de Sicília, el famós Príncep francès qui, essent fill d'un rei de França i pare d'un altre, origen de la dinastia del seu nom, no pogué arribar mai a cenyir una corona Reial, anhel constant de la seva vida. Carles de Valois ambicionava aleshores l'imperi de Constantinoble. Morta la seva primera muller Margarida d'Anjou, filla de Carles II, s'havia casat, a començos de l'any 1301, amb aquella princesa Caterina de Courtney, néta i hereva de Balduí II, darrer emperador llatí d'Orient, la qual, com hem vist, Bonifaci VIII havia volgut casar amb Don Frederic (promesa oficial, després, del Príncep Jaume, hereu del regne de Mallorca, qui va ingressar a l'ordre de Menors Franciscans), i es proposava reivindicar per les armes els drets de la seva nova esposa. Amb aquest objecte, va reunir un nombrós exèrcit, compost en la seva majoria d'aventurers, al davant dels quals es va dirigir a Itàlia, per tal d'impe-trar la protecció del Summe Pontífex, quelcom distanciat aleshores dels Prínceps francesos, i amb secret disseny que el seu nebot Carles II deixés embarcar el seu exèrcit a les costes de Calàbria més pròximes al continent grec. Arribà a Agnani durant el mes de setembre (1301), on es trobava Bonifaci VIII, qui a més de reconèixer-lo com a emperador de Constantinoble, el creà comte de Romagna, i senyor de Marco Ancona i del ducat de Spolèto, i li con-

ferí el comandament de totes les tropes Pontifícies. Investit ja de gran autoritat, gràcies a tants de títols i càrrecs, va encarregar-li de passar a Toscana, per tal de posar ordre a la lluita política entre blancs i negres, que amenaçava ensagnar aquell territori.

Complida sense èxit la missió Pontifícia, a començos de l'any següent (1302), va passar a Nàpols i, tal vegada perquè així li ho va exigir Carles II, o perquè va pensar que l'auxili que li podia prestar fóra major si Don Carles pogués disposar també de la illa de Sicília, és va embarcar amb el Duc de Calàbria i amb el seu germà el Príncep Ramon Berenguer, en una poderosa esquadra, que, al comandament de Roger de Llúria, havia de dur a cap l'empresa tants cops fallida de la conquesta de Sicília. Durant el mes de maig, la flota ancorà davant de Termini, que caigué en poder d'ell, gràcies a la traïció de Simone Alderisio. Les tropes van desembarcar-hi i es dirigiren a Sciacca, on es trobava Don Frederic, qui havia disposat que als seus encontorns es concentrassin la major part de les seves.

Tot feia semblar que ambdós belligerants anaven a arriscar a la sort d'una batalla decisiva llurs respectives ambicions; però va passar tot al contrari. Carles de Valois, qui assumia la suprema direcció de l'empresa, perquè Carles II l'havia nomenat Capità General de Sicília, i li havia conferit plens poders per a reintegrar en la seva Reial Gràcia tots els qui s'haguéssin separat de les seves banderes, per a concedir feus, perdonar les obligacions contraetes per les viles, i fins la facultat de signar la pau amb Don Frederic; Carles de Valois, diem, en convèncer-se, tal volta, que aquest no abandonaria en vida el Regne, o davant la consideració que un període de pau entre els Prínceps d'Aragó i Anjou, qui regnaven de fet al sud d'Itàlia, seria molt convenient per als seus projectes d'Orient, va decidir-se a acabar pacíficament aquella lluita, que durava ja feia més de vint anys, sense que el Duc de Calàbria s'oposés als seus desiguis. En virtut d'això, es trameteren dos cavallers, Teodor de Cepoyo i Aimeric de Sus, a Castro-nuovo, per tal de fer proposicions de pau a Don Frederic, a qui trobaren molt propici a acceptar-les, i signà amb aquells emissaris, qui duïen poders per a fer-ho, unes clàusules que havien de servir de base a un tractat de pau. Les

principals es referien al seu casament amb la princesa Leonor, filla de Carles II, i a la seva continuació, durant la resta de la seva vida, a la sobirania de la illa de Sicília.

Per tal de signar el tractat definitiu, s'havien de celebrar des del 24 al 26 d'agost unes entrevistes entre Don Frederic i Carles de Valois i el Duc de Calàbria, i per tal que els prínceps amb llurs respectius seguicis hi poguéssin concórrer amb seguretat, s'establí una treva a tota la Illa des del 21 fins passats sis dies de la darrera de les entrevistes. També es convingué que s'hi tractaria de les terres o regnes que es donarien als descendents que deixés Don Frederic, en morir, del seu matrimoni amb Donya Leonor, i de la denominació del títol Reial que havia d'usar, així com de tot allò referent a la devolució dels presoners i dels territoris que, respectivament, en aquell moment dominaven, a Sicília Don Carles, i a Calàbria Don Frederic. Aquest jurà de complir amb fidelitat tot allò convingut, a mans dels susdits emissaris, que el reberen en nom de Carles de Valois i del Duc de Calàbria i que, a llur torn, prometeren que aquests Prínceps prestarien idèntic jurament en mans del cavaller català Guillem Galceran de Castellà, designat per Don Frederic per a tan alta missió.

S'havia convingut que es celebressin les vistes en un paratge allunyat de poblacions importants, i per això es va escollir una petita vall situada entre Sciacca i Caltabellota. Es va disposar allotjament per als Prínceps francesos en una modesta masia, i, en una altra idèntica, per al Monarca sicilià. Arribat el dia assenyalat, aquest darrer sortia de la seva senzilla demora i ensems sortí també de la seva Carles de Valois, els quals, en trobar-se pròxims, es van separar, l'un i l'altre, de llurs respectius seguicis. En juntar-se, es saludaren amb extremada cortesia, i, al cap de pocs moments, va unir-se amb ells el Duc de Calàbria, el qual, passada una estona, cridà Roger de Llúria; Don Frederic cridà Vincigera de Palizzi, i poc després s'hi anaren acostant els principals personatges d'una i altra banda.

No degué ésser-los difícil posar-se d'acord, puix que el mateix dia 24 quedaren acordades les bases del definitiu tractat de pau. Segons aquestes bases, Don Frederic quedaria en possessió de la illa de Sicília i de les seves adja-

cents, durant tota la seva vida, sense reconèixer per això prestació de servei personal ni reial; sense que pogués desprendre's de cap dels drets pertanyents a la sobirania; i havent-se de titular rei de la illa de Sicília o de Trinàcria, segons resolgués Carles II, a qui, o als seus descendents, havia de passar el regne a la seva mort. A més, aquest o els seus successors, havien de fer tots els possibles per tal que el Summe Pontífex i el Col·legi de Cardenals conferissin, abans de passats tres anys de la mort de Don Frederic, als seus fills o descendents, el regne de Sardènia o el de Xipre, o algun altre equivalent, i que en cas de no esdevenir-se això, continuessin en possessió de Sicília amb ple domini, a no ésser que els fossin lliurades cent mil unces d'or, quantitat tan fabulosa aleshores, que feia gairebé impossible tal contingència... Per una altra de les clàusules, Don Frederic es comprometia a restituir a l'Església i als Ordes religiosos, totes les propietats i drets que tenien en temps de Carles I d'Anjou. Respecte els comtes i d'altres cavallers qui durant el transcurs de la guerra s'havien separat de l'obediència a llur senyor natural, quedà establert que perdrien llurs feus, en just càstig de llur infidelitat, amb excepció de Roger de Llúria qui, com sabem, tenia importants possessions a Sicília, i de Vincigera de Palizzi, qui posseïa a Calàbria vastos dominis.

Es signaren els articles el dia 31, i es feu el consabut jurament solemne per ambdues bandes, de complir-los fidelment, al qual afegiren Carles de Valois i el Duc de Calàbria el de fer tots els possibles per tal que els confirmessin el Summe Pontífex i el Col·legi Cardenalici. El mateix dia foren remesos a Carles II, qui va aprovar-los oficialment, i també el mateix dia, foren promulgats per Don Frederic amb objecte de fer-los conèixer els sicilians, però ometent la clàusula negativa a la no successió de llurs fills o néts. En realitat no s'hi podia comprometre, com tampoc a les altres clàusules, perquè totes s'havien signat sense el consentiment de la nació, i com havem vist en referir el Parlament celebrat justament després d'haver pujat al Tron, es va obligar a no convenir tractats amb els altres estats, sense que un Parlament general els aprovés prèviament. Tal volta no es va sol·licitar el consentiment, per

tal de poder considerar titllats de nul·litat els articles poc favorables, com l'esmentat de la successió, el qual per altra banda, com veurem en ressenyar els successos posteriors, sembla com si ambdues parts, i àdhuc la Santa Seu, el consideressin com no existent.

Per aquesta raó, aquest tractat dit de Castronuovo o Caltabellota va resultar altament beneficiós per als interessos de Don Frederic, encara que, per ell, es va veure obligat a cedir importants territoris a Calàbria; puix que, sense cap dubte, li havia d'ésser més fàcil afermar sòlidament la seva dinastia a Sicília posseint-la legalment, que sense que la possessió fos reconeguda de manera oficial per la Santa Seu i pels altres estats que fins aleshores havien fet tots els possibles per foragitar-lo d'aquell Tron, i que haurien segurament continuat en llur propòsit, si no s'hagués signat el tractat.

Tots els historiadors qui s'han ocupat d'aquest tractat, reconeixen que va constituir un triomf diplomàtic del jove Rei de Sicília. Zurita diu textualment: «En quedar en su vida con aquel reino, se daba esperanza que sus herederos se conservarían en la posesión de él, teniendo más confirmadas sus fuerzas»; i Amari: «Molto onore n'ebbe per tutto il mondo re Federico». Angel Constanzo, en la seva *Istoria del Regno di Napoli*, titula el paràgraf on parla d'aquest tractat: «Pace molto onorata per lo Re Federico».

L'endemà de la signatura, sortiren els Prínceps francesos en direcció a Catània, per tal d'alliberar els presoners qui estaven en llur poder, i disposar tot el necessari perquè la ciutat tornés a l'obediència de Don Frederic; el qual, el mateix dia, es va dirigir a Sutera, doncs volia posar personalment en llibertat el Príncep de Salern. Després anà a Lentini, on l'esperava el Duc de Calàbria, i ambdós prínceps passaren plegats diversos dies, en aquesta darrera població. Assistiren a diverses festes i caceres que van donar-se a honor d'ells, i una de les nits van acotar-se públicament en un mateix llit, segons costum d'aquell temps a Itàlia, en demostració de fidel amistat. Després van marxar a Catània, on Don Frederic fou rebut amb el més gran entusiasme i va concedir un perdó general a tots els qui haguessin fet armes contra la seva causa.

Mancava al tractat estipulat o signat a Caltabellota el requisit més important per a la seva protocolària efectivitat o legalitat en aquella època, i era l'anuència de la Santa Seu. Per tal d'aconseguir-la, ambdós Sobirans tramesteren a Roma els personatges qui podien oferir més fortes garanties de reeixir en un afer tan important. Foren els emissaris de Carles II de Nàpols, el seu mateix Canceller i el seu protonotari Bartomeu de Càpua, que havem vist ja actuar en anteriors negociacions; i els de Frederic II de Sicília, el comte Uc d'Empúries, Frederic de Incisa i Bartomeu de Isala, Jutge de la Gran Cort. Gràcies a llurs assenyats raonaments, i a trobar-se Bonifaci VIII en aquell moment en situació política compromesa, puix estava enemistat amb el Monarca francès, va donar el seu consentiment, però amb algunes modificacions, per a l'estipulació de les quals trameté a Sicília els Bisbes de Salern i de Bolònia i el seu familiar Giacomo de Pisa. Les variacions consistien en què Don Frederic s'havia de titular rei de Trinàcria; declarar-se feudatari de Roma i, en senyal de vassallatge, pagar cada any quinze mil florins a l'Església; posar a la seva disposició, durant tres mesos, trescentes llances a la regió d'Itàlia que se li exigís, i reconèixer com a aliats els qui ho fossin de la Santa Seu; a més, havia d'autoritzar la lliure sortida de la Illa dels fruits destinats a Roma.

Redactat el tractat amb aquestes variacions, fou aprovat per Bonifaci VIII i el Col·legi Cardenalici, i per Don Frederic, qui, amb aquest objecte, havia donat poders als seus emissaris a Roma, els quals van encarregar-se de posar el tractat a les seves mans, junt amb la butlla on li era dispensat el parentiu per a casar-se amb Donya Leonor d'Anjou, datada a vint-i-u de maig del 1303.

De totes les modificacions, la que més va contrariar Don Frederic fou la relativa a la titulació de Trinàcria. En acomiadar-se de Robert d'Anjou a Catània, li feu prometre que procuraria per tots els mitjans, que el seu Pare donés el seu consentiment perquè pogués anomenar-se rei de la Illa de Sicília, i tant d'interès hi tenia, que amb aquest sol objecte trameté a la Cort de Nàpols el Bisbe de Lerga. Carles II, davant d'aqueixa insistència, havia accedit al desig de Don Frederic, qui, malgrat el que havia fet

signar pels seus esmentats emissaris a Roma, va mantenir-se ferm a no dir-se rei de Trinàcria; però no volent oposar-se d'una manera concreta a les decisions del Summe Pontífex, es va titular durant els primers anys «*Friedericus Dei Gratia Rex*», sense indicació de regne.

Tot just Don Frederic va tenir notícies que el Summe Pontífex s'avenia a confirmar més o menys modificat el tractat de Caltabellota, va apressar-se a donar tan grata nova al seu germà, i com que l'assumpte era massa important per a ésser confiat a una lletra i àdhuc a una comunicació oficial, envià a Catalunya Giovenco de Uberti i el cavaller Aparici de Vilanova, els quals donaren compte de la seva ambaixada a Don Jaume, a Saragossa, en juny del 1303. Don Jaume, al seu torn, trameté a Sicília Jaume Gasbert, vescomte de Castelnuovo, i Andreu Marciano. Aquests emissaris no anaren al Reialme de Don Frederic únicament per a felicitar-lo, sinó amb plens poders per a convenir amb ell un tractat, en virtut del qual, ambdós Sobirans poguessin armar galeres cada u en territori de l'altre; i a més, i això era el més important, per tal que en cas de morir Don Jaume o Don Frederic sense fills o néts, els dominis de l'un passessin a l'altre. Per a tractar d'aquesta qüestió amb els emissaris catalans, comissionà el Monarca de Sicília els més experimentats personatges de la seva cort, Vincigera de Palizzi, el seu Gran Canceller, Conrad Dòria, el seu Gran Almirall, i el Comte de Garciliano, els quals no van necessitar gaires deliberacions per a arribar a un acord complet sobre la mútua successió.

Àdhuc prescindint d'aquesta clàusula hereditària, que podia molt probablement no arribar a tenir cap efectivitat, la celebració d'aquest conveni col·locava, tant Don Jaume com Don Frederic, en situació política molt avantatjosa. Units d'aquesta manera, quedaven senyors del Mediterrani, ja que ambdós posseïen poderoses flotes i disposaven de marins experts, i res no havien de témer de llurs ancestrals enemics els Prínceps d'Anjou, sobretot, mentre seguís regint els destins de l'Església Bonifaci VIII, qui havia canviat de política. Per això Don Jaume, ja des del primer moment, havia aconsellat a Don Frederic que no sacrificués la benvolença Pontifícia al seu desig de titular-se rei de la Illa de Sicília. Don Fre-

deric, amb tot, no va observar el consell del seu germà. En morir Bonifaci VIII, com ja no temia l'animositat Pontifícia, es va titular rei, no de la Illa de Sicília, sinó simplement de Sicília, denominació que paulatinament anà estenent-se per totes les Cancelleries. De manera que, quan la Reina Joana de Nàpols signà el 1345 un tractat amb el Duc d'Atenes, es va obligar, per aquest tractat, a reconèixer com a rei de Sicília els descendents de Don Frederic. Només durant alguns anys del regnat de Frederic IV i de la menor edat de la reina Maria, apareix als documents oficials la denominació de rei de Trinària.

Per mitjà del tractat de Caltabellota o Castronuovo, la corona de Sicília va pertànyer legalment a un Príncep de la Dinastia catalana, puix que fou reconegut com a rei de la Illa per la Santa Seu i per tots els estats d'Europa que més o menys directament intervenien en els assumptes de la península italiana. Respecte als sicilians, el tractat fou molt beneficiós, gràcies que en les lleis fonamentals de la Illa es va plasmar l'esperit de les institucions polítiques catalanes. Un historiador sicilià modern, profund coneixedor de les lleis i de la història del seu país, Raffaello Starabba, ens diu: «Chi ricorderà di quanto momento fù per la Sicília dopo una guerra di venti anni la pace di Caltabellota, per la quale fu assodata l'indipendenza dell'isola, e con essa il godimento delle antiche franchigie divenute bensì più considerevoli, grazie all'influenza dello spirito, delle idee e delle istituzioni catalane».

Per un dels articles del tractat, la Illa havia de passar, com sabem, altre cop a l'obediència de la Casa d'Anjou, mitjançant compensacions, als tres anys de la mort de Don Frederic. Això s'ha de reconèixer que no deixava d'ésser obstacle important al definitiu afermament de la nostra dinastia. Però si considerem, per una banda, que aquestes compensacions eren de tal magnitud, que resultava molt difícil de poder realitzar-les i, per altra banda, estudiem detingudament els esdeveniments polítics que van succeir-se després de la seva celebració, no podem deixar d'arribar a la conseqüència que aquell article va inserir-se sense que cap de les parts pensés a complir-lo. Tal volta la seva inserció fou deguda únicament a no voler fer massa ostensible el fracàs militar i diplomàtic de Carles de Valois; pe-

rò amb ell no es pogué evitar que es digués a Itàlia, amb to sornaguer, que havent anat a Toscana comissionat per Bonifaci VIII a posar pau entre les faccions polítiques, només va servir el seu mandat per encendre més la lluita; i que havent anat, al contrari, a Sicília, amb intenció de fer una guerra decisiva i acarnissada a Frederic II, havia conclòs amb ell un tractat de pau deshonorós per a les seves tropes.

Desestimant aquesta hipòtesi, a la qual crec sols pot concedir-se-li valor anecdòtic en supost de la meua opinió, veurem que, en efecte, els signants d'aquella clàusula, en virtut de la qual havia de tornar a la Casa d'Anjou la corona que, per una altra clàusula, era atorgada a Don Frederic, condicionant això al fet que es posés els fills o nés que deixés de Donya Leonor en possessió del regne de Sardenya i Còrsega o el de Xípre o un altre equivalent, no sols no van fer res per tal que aquella condició pogués arribar a tenir efectivitat, ans al contrari, els veiem realitzar actes concrets que denotaven com no entrava en llurs intencions polítiques que l'esmentada condició pogués realitzar-se. Don Frederic, en signar amb Don Jaume d'Aragó i amb anuència dels principals personatges sicilians, durant el transcurs de l'any següent, el pacte o conveni de mútua successió, no va tenir en compte per a res aquella clàusula de reversió que s'havia d'efectuar passats tres anys de la seva mort. Amb tot, això no era per sí mateix gran cosa, puix com que aquella clàusula no convenia als interessos del nou Rei de Sicília, era natural que de fet tractés d'anullar-la, ja que no podia fer-ho legalment. Però veiem que el mateix Bonifaci VIII, qui fins a la signatura del tractat s'havia mostrat sempre acèrrim partidari dels Prínceps d'Anjou, a favor dels quals s'havia inserit la clàusula de la reversió, lluny de procurar que fos factible posar en possessió els fills de Don Frederic de les illes de Sardenya i Còrsega, cosa per a la qual el primer que s'havia de fer era revocar la concessió de la investidura que havia conferit a Don Jaume d'Aragó, trobant-se aquest a Roma el 4 d'abril de l'any 1297, va enviar aleshores, pocs mesos abans de la seva mort, el Bisbe de València, com a Llegat de la Santa Seu a Còrsega i Sardenya, a aquelles illes, per tal que persuadís llurs principals senyors laics

que reconeguessin al rey Don Jaume com a llur legítim sobirà.

També fins el mateix Carles II, qui havia d'ésser el més interessat que es dugués a compliment la clàusula de la reversió, semblava fer tots els possibles per tal que aquelles illes passessin definitivament a poder del seu gendre. Tanta d'obstinació hi posava, que va convenir amb el representant de les ciutats de Gènova i Pisa, un pacte més o menys secret, en virtut del qual aquelles ciutats s'obligaven a ajudar amb les armes el Rei d'Aragó, quan es decidís a anar a possessionar-se de Còrsega i Sardenya. Per altra banda, no deixava d'instar a Don Jaume per tal que dugués a cap, el més aviat possible, aquella empresa. El Monarca aragonès no semblava tenir gaire pressa a possessionar-se dels seus nous dominis, sense fer, amb tot, deixa dels drets que li conferís la Santa Seu, puix que en pujar al soli Pontifici Benedicte XI, va enviar a Roma, en qualitat d'ambaixadors extraordinaris, Guillem de Fèria i Vidal de Vilanova, per tal que en nom d'ell fessin el reconeixement i jurament de vassallatge, segons allò establert en l'acte de la investidura que li va conferir Bonifaci VIII.

El Duc de Calàbria, qui amb el nom de Robert I havia succeït en el tron de Nàpols a son pare Carles II, tampoc no va pensar apoderar-se de Sicília en morir Don Frederic, puix que si bé, passats alguns anys, declarà la guerra al seu nou rei Pere I, fou perquè aquest va cercar suport en la poderosa família Chiaramonte, raó per la qual els partidaris de la família Ventimiglia, rival d'aquella, es rebellaren contra ell i demanaren auxili al Rei de Nàpols, qui els va trametre una poderosa flota comandada pel seu germà bastard Carles d'Artois.

Don Frederic, al seu testament, no esmenta per a res que el Regne pogués no pertànyer a la seva descendència després de la seva mort. Per aquest testament exclou les femelles, d'acord amb el que es va pactar al conveni de mútua successió, signat en 1303 amb Don Jaume, i disposà concretament que en cas d'extingir-se la seva descendència masculina passí la illa de Sicília al seu nebot Alfons IV d'Aragó.

Heus aquí, senyors acadèmics, tot el que he sabut dir-vos de la pau de Caltabellota, que portà la dinastia catalana a asseures en un dels trons més cobejats de la península italiana, base del predomini que vàrem tenir a la Mediterrània.

RESPOSTA

DE

DON FERRAN VALLS I TABERNER

Ingressa avui a la nostra Acadèmia un distingit pròcer català que porta dos *illustres cognoms de significació destacada* en la història contemporània de la vida barcelonessa. Hereu i continuador digníssim d'una noble tradició familiar, Carles Sanllehy i Girona, Marquès de Caldes de Montbuy, ha estat cridat a formar part de la nostra Corporació per mèrits propis i per la representació que personalment ha aconseguit en l'esfera de l'activitat cultural del nostre país.

D'ençà dels seus estudis de Dret i de Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona, Carles Sanllehy ha demostrat sempre una predilecció marcada pels estudis històrics. Un cop hagué obtingut el grau de Llicenciat en les dues carreres esmentades i així mateix el de Doctor en la segona d'elles, la inclinació, cada vegada més accentuada, que sentia per als dits estudis va anar-se concretant singularment als problemes de la nostra antiga política internacional, respecte la qual el Marquès de Caldes de Montbuy ha vingut formant la seva biblioteca particular, especialitzada principalment en obres referents a les relacions entre Espanya i França. Una de les qüestions històriques que més han atret la seva atenció és la de la successió del rei Carles II d'Espanya: a ella ha dedicat un estudi ample, detingut i minuciós, el resultat del qual ha estat la publicació d'un magnífic llibre, en dos volums, que fa manifestament honor al seu autor i que l'acredita d'erudit veritable.

Aquesta obra, intitulada *La successió de Carles II* (impresa a Barcelona en 1933, i de la que n'ha estat feta una edició catalana i altra de castellana, totes dues d'esplèndida presentació tipogràfica i ornades amb belles il·lustracions que són reproducció d'antics gravats), versa sobre una època interessantíssima de la història espanyola de principis del segle XVIII, especialment lligada amb la política coetànea de les principals potències d'Europa i que fou pròdiga en conseqüències transcendents per a la trajectòria ulterior de la vida peninsular i singularment del nostre poble. Obra important, el valor de la qual no he de ponderar ara aquí, perquè tots la coneixeu prou bé i l'aprecieu degudament, com ho demostra l'elecció mateixa del nou company, al qui tenim el goig de donar en aquest moment la més cordial benvinguda.

Home donat a la lectura i a l'estudi, esperit culte i de sensibilitat afinada, Carles Sanllehy no és però un temperament retret i allunyat de la vida social. Pel contrari, la seva vida de relació l'ha dut a intervenir en diverses organitzacions i a aportar la seva cooperació estimable a activitats de caràcter col·lectiu i d'interès general. President que ha estat durant un temps del Col·legi de Doctors matriculats de la nostra Universitat, li fou confiada també la Presidència del Comitè hispano-alemany de Barcelona, des de que en 1929 va ésser fundat aquest centre per a la intensificació de les relacions culturals hispano-germàniques; càrrec que segueix exercint en l'actualitat molt dignament. Presideix, igualment, d'ençà de la seva fundació, la «Propaganda Cultural Catòlica» de Barcelona, i forma part aixímateix d'altres entitats de caràcter intel·lectual.

Avui, en fer la seva entrada a l'Acadèmia, Carles Sanllehy aporta, amb el discurs que acabeu d'escoltar, una contribució meritòria per al millor i més cabal coneixement d'un fet remarcable de la política medieval europea, estretament vinculat també a la història catalana: el tractat de pau de Caltabellota, signat en 1303. Tots els antecedents d'aquest tractat, les qüestions diverses que va venir a resoldre, els episodis múltiples de la seva preparació, han estat exposats ara davant vostre pel nou acadèmic amb deteniment i precisió concrets. La pau de Cal-

tabellota va tancar un període agitat i trasbalsador de la política occidental d'Europa, posà terme a la sèrie de conflictes i de lluites que, a seguit de les Vespres Sicilianes, s'havien anat produint, l'un darrera l'altre i com a conseqüència de la qüestió de Sicília, en el Mediterrani occidental. Període interessantíssim de la història europea, sobre el qual les investigacions i estudis d'erudits eminents, tals com Saint-Priest, Minieri-Riccio, Amari, Carini, Lecoy de la Marche, La Mantia, Girona Llagostera, Finke i Cartellieri, tanta llum han anat projectant d'un segle ençà; i al que, més recentment encara, les recerques minucioses de Ferran Soldevila i de Helène Wieruszowski han dut nous i remarcables aclariments. Període històric en el qual els reis de la casa de Barcelona tingueren un paper principalíssim, tant en les campanyes bèl·liques com en les negociacions diplomàtiques. Període, en fi, que ocasionà la influència catalana i la dominació de l'antiga Corona d'Aragó en la Itàlia meridional i a la illa de Còrsega, i que preparà l'expansió catalana pels països del Mediterrani oriental. De la pau de Caltabellota derivà, tot seguit, l'expedició dels almogàvers a Orient; i d'ella provingué, en general, la política mediterrània de Catalunya durant els dos segles darrers de l'Edat Mitjana, política que heretà i que prosseguí després, amb variada fortuna, la Monarquia espanyola fins al temps dels primers Borbons incluiu.

El tractat de Caltabellota, estudiat amb tanta competència pel nostre nou confrare, representa, doncs, un dels moments inicials decisius dintre el procés històric de l'adquisició dels antics dominis espanyols d'Itàlia que tan important paper jugaren a començaments del segle XVIII amb motiu de la guerra de Successió. El tema que avui ha examinat en el seu discurs el nou acadèmic té, per tant, una connexió directa, encara que remota, i és de singular valor com a antecedent originari, amb relació als problemes de la successió de Carles II, en llur aspecte mediterrani, estudiats per Carles Sanllehy en el seu llibre cabdal, abans esmentat.

No vull fatigar més la vostra atenció, ni allargar majorment aquestes consideracions al voltant del tema que ha desenrotllat d'una manera tan docta el recipiendari.

Per acabar; plau-me ara de donar al dilecte amic, en nom de tots els que formem part d'aquesta Acadèmia dues voltes centenària, la més expressiva felicitació pels seus treballs històrics, i saludar-lo aixímateix ben afectuosament amb ocasió del seu ingrés a la nostra Corporació, la qual espera molt del seu concurs sapient, generós i entusiasta.